

**De transitie naar een
digitale samenleving**

Aanbevelingen en acties

4 juli 2018

Eigen initiatief

Decretale opdracht

SERV-decreet 7 mei 2004 art. 11 (overlegfunctie)

Goedkeuring

20 juni 2018

Contactpersonen

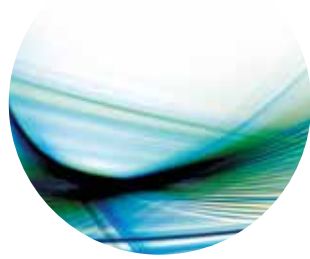
Peter Van Humbeeck	pvhumbeeck@serv.be	02 209 01 01
Mieke Valcke	mvalcke@serv.be	02 209 01 17
Sandra Hellings	shellings@serv.be	02 209 01 91
Annemie Bollen	abollen@serv.be	02 209 01 00
Tim Buyse	tbuyse@serv.be	02 209 01 23
Wim Knaepen	wknaepen@serv.be	02 209 01 05
Kristel Bogaerts	kbogaerts@serv.be	02 209 01 98

Inhoud

01 / Inleiding	7
02 / Prioriteiten	8
02.1 / Stevig staan	10
Een geactualiseerd onderwijs- en vormingsaanbod	10
Toekomstgerichte loopbanen.....	10
Open innovatie	10
Actieve overheid.....	10
02.2 / Benutten	11
Nieuwe leervormen	11
Digitale arbeidsmarkt	11
Digitale economie.....	11
Digitale diensten.....	11
02.3 / Sturen en opvangen	12
Leercultuur / Levenslang leren	12
Complementariteit.....	12
Economische regulering	12
Digitale toegang	12
03 / Aanbevelingen en acties	13
03.1 / Toekomstgerichte competenties ontwikkelen	14
Een leercultuur gericht op levenslang leren ontwikkelen	16
Proactief inspelen op evoluties	18
Een responsief onderwijs- en opleidingsaanbod realiseren.....	20
Eigen acties.....	23
03.2 / Zorgen voor een goed functionerende arbeidsmarkt	24
Loopbanen toekomstgericht vormgeven	26
Kwaliteitsvolle tewerkstelling en loopbaanzekerheid bij nieuwe werkvormen en arbeidsformules realiseren.....	28
Organisatievernieuwing en werkbaar werk bevorderen.....	29
Eigen acties.....	30

03.3 / Inclusie en sociale bescherming garanderen	31
Zorgen voor e-inclusie en digitale toegang	33
Digitalisering inzetten als hefboom voor welzijn, gezondheid en sociale bescherming	35
Zorg dragen voor (nieuwe) risicogroepen	37
Eigen acties.....	38
03.4 / Infrastructuur, data en platformen reguleren	39
Cyberveiligheid promoten en privacy beschermen.....	41
Zorgen voor een adequate regulering van infrastructuur, data en platformen	43
De energieregulering aanpassen aan de digitalisering.....	45
Eigen acties.....	46
03.5 / Innovatie, ondernemerschap en organisatieverandering ondersteunen	47
Een ondernemerschapsbevorderend ecosysteem realiseren	49
De innovatie-inspanningen beter richten en verhogen.....	50
Kmo's ondersteunen bij de implementatie van digitale technologieën en internationaal ondernemerschap	52
Eigen acties.....	53
03.6 / Digitalisering benutten als hefboom voor moderne publieke diensten en beleidsvorming	54
De randvoorwaarden creëren voor een ambitieuze digitale overheid.....	56
Digitale toepassingen inzetten voor betere dienstverlening en beleidsvorming	58
Slimme steden en slimme mobiliteit ondersteunen	60
Eigen acties.....	61
03.7 / Werk maken van een aangepaste beleidsvoering en regelgeving	62
Experimenteerruimtes en proeftuinen mogelijk maken	64
De voortrekkersrol van de overheid invullen.....	65
De dialoog organiseren over de ethische en maatschappelijke impact	66
Eigen acties.....	67
03.8 / Sociaal overleg	68

Voorwoord

De digitalisering schept enorme kansen voor meer welvaart en welzijn voor iedereen. Ze vergroot tegelijk ook bestaande uitdagingen en creëert er nieuwe. De opgave om het volle potentieel te realiseren, is daardoor gigantisch. Technologisch, maar ook vooral maatschappelijk en politiek-bestuurlijk. De digitalisering zorgt voor een ongeziene testcase voor de slagkracht, weerbaarheid en wendbaarheid van instituties (regels, procedures, processen, organisaties, netwerken, instellingen, cultuur, ...). Niet slagen is geen optie.

De startpositie van Vlaanderen is niet slecht. We hebben een sterk economisch weefsel, innovatieve bedrijven, goed geschoolde en gemotiveerde arbeidskrachten, performante sociale voorzieningen enz. Maar de digitale ontwikkelingen gaan snel en zijn diepgaand. Mee zijn en blijven is cruciaal. De terugval van ons land op de Europese index 'Digitale Economie en Maatschappij 2018' is niet het gevolg van achteruitgang maar van grotere vooruitgang in andere landen in onze referentiegroep.

Opgave nummer één is daarom **sensibiliseren**, over de kansen en uitdagingen en over de urgentie van innovaties en hervormingen. Want niet iedereen beseft vandaag wat digitaal betekent en wat de implicaties zijn. De digitale economie verschilt op fundamentele vlakken van de klassieke economie. Veel bedrijven denken nog 'lineair' terwijl de snelheid van veranderingen exponentieel is. Het onderwijssysteem staat voor een enorme opgave. De arbeidsmarkt kraakt (er is bv. nu al een groot tekort aan ICT-profielen, niet enkel voor de pure techbedrijven maar in zowat elke sector), transformeert (van 'mapping people to jobs' naar 'mapping skills to work') en dreigt verder te polariseren (tussen groepen met verschillende scholingsgraad en op het vlak van verloning, mate van duurzame inzetbaarheid en afstand tot de arbeidsmarkt). Regulering van data en online platformen vergt nieuwe concepten. Veel zal herzien (moeten) worden. Wat nodig is, is niets minder dan een grondige maatschappelijke 'mindshift'.

Anticiperen is de tweede opgave. De schaarste aan sommige competenties en profielen laat zich nu al voorspellen. Dat geldt ook voor bv. de impact op de afstand en toegang tot de arbeidsmarkt voor sommige groepen. We moeten ontwikkelingen beter opvolgen en proactief maatregelen nemen om snel genoeg in te spelen op kansen en knelpunten te vermijden of te verminderen op de arbeidsmarkt, in het onderwijs, in de economie, enz. Dit vergt voor een deel ook nieuwe informatie en indicatoren omdat traditionele parameters niet langer volstaan. Investeren in kennisopbouw en dialoog met de ondernemingen, sectoren en sociale partners om de vinger aan de pols te houden, blijft erg nodig. Want de ontwikkelingen gaan soms razendsnel.

De derde opgave is **samenwerken**. Geen enkele actor zal alleen in staat zijn om bv. de 'job transition', 'reskilling', 'digital ecosystem' of 'internet-of-things' tot een goed einde te brengen. Dat kan enkel door wederzijds vertrouwen en intense samenwerking, over sectorgrenzen heen, tussen overheid, sociale partners, werkgevers, zelfstandige ondernemers, werknemers, kennis- en onderwijsinstellingen, middenveldorganisaties, tussen overheden onderling, enz. Zij moeten nog meer de krachten bundelen en kennis en informatie delen.

Alle actoren hebben dus een rol, en de overheid een bijzondere. De vierde en laatste opgave is dan ook concrete **actie** ondernemen, stimuleren en opvolgen door de digitalisering hoog op de beleidsagenda te zetten én te houden. De digitale transformatie is immers een continu proces en de uitvoering, opvolging en bijsturing van een digitale agenda een continue opdracht. Er moeten keuzes worden gemaakt om de digitale economie en samenleving in de maatschappelijk gewenste richting te sturen (groei, inclusie en duurzaamheid). Dat vergt ook een shift in beleid.

De Vlaamse sociale partners willen perspectief en houvast bieden en mee de voorwaarden creëren voor een soepele transitie naar een digitale economie en samenleving die zorgt voor meer welvaart en welzijn voor iedereen. Daarom formuleren we thans, in aanvulling op de eerdere startnota en visienota van de SERV, een reeks beleidsaanbevelingen die de basis kunnen vormen voor de noodzakelijke digitale agenda voor Vlaanderen. Wij rekenen erop hierover met de Vlaamse regering en met alle andere geïnteresseerde betrokkenen verder in overleg te kunnen treden.

Voka

Hans MAERTENS, SERV-voorzitter

Vlaams ABVV

Caroline COPERS, SERV-ondervoorzitter

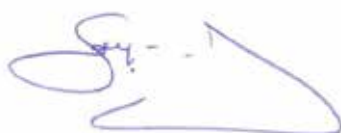
UNIZO

Danny VAN ASSCHE

ACV

Ann VERMORGEN

Boerenbond

Sonja DE BECKER

ACLVB

Gert TRUYENS

Verso

Ann GAUBLOMME

01 / Inleiding

De SERV-visienota 'De transitie naar een digitale samenleving: aanzet voor een integrale beleidsagenda' van 17 januari 2018 bevat vijftig bouwstenen, verdeeld over zeven thema's of werven. Die zijn:

1. Toekomstgerichte competenties ontwikkelen
2. Zorgen voor een goed functionerende arbeidsmarkt
3. Sociale bescherming en inclusie garanderen
4. Infrastructuur, data en platformen reguleren
5. Innovatie, ondernemerschap en organisatieverandering ondersteunen
6. Digitalisering benutten als hefboom voor moderne publieke diensten
7. Werk maken van een aangepaste beleidsvoering en regelgeving

Die visienota bevat het kader voor een digitale beleidsagenda. Met de voorliggende aanbevelingen en eigen acties wordt de stap gezet naar concretisering.

De Vlaamse sociale partners geven hierna aan wat ze de komende maanden - gelet op de huidige situatie, de Vlaamse bevoegdheden en de beschikbare middelen - samen essentieel vinden om aan te pakken, in aanvulling op wat ze elk zelf al doen voor hun leden en achterban.

De beleidsaanbevelingen en eigen acties vormen een momentopname. Er kunnen in een latere fase nieuwe aanbevelingen en acties worden toegevoegd. Meerdere geformuleerde aanbevelingen en acties vergen de komende tijd ook verdere verdieping.

Hierna wordt eerst een reeks prioritaire beleidsaanbevelingen geformuleerd. In het daarop volgende deel wordt er uitgebreider op ingegaan en worden ook andere beleidsaanbevelingen en eigen acties geformuleerd binnen elk van de zeven thema's van de visienota van de SERV.

Bij de voorbereiding van de aanbevelingen en acties zijn talrijke experts en organisaties betrokken. Dat gebeurde in rondetafels, gesprekken en interviews die de SERV organiseerde, via schriftelijke input en feedback op een ontwerpversie van deze aanbevelingen, door deelname van de SERV aan studiedagen en workshops en door kennisname van diverse nieuwe rapporten sinds de publicatie van de eerdere startnota en visienota. De SERV wil dan ook zijn bijzondere dank uitspreken aan alle personen en organisaties die hieraan hebben meegewerkt. Uiteraard zijn enkel de sociale partners verantwoordelijk voor het voorliggende werkstuk en hebben ook zij bij hun achterban intensief rond het thema gewerkt.

02 / Prioriteiten

De digitalisering is een ingrijpende evolutie die bijzonder snel gaat. Goed met dergelijke veranderingen kunnen omgaan, lukt best wanneer de basis goed zit, wanneer (ook los van de digitalisering) sterke instituties en beleidsarrangementen, goed functionerende markten en effectieve mechanismen van sociale bescherming aanwezig zijn die tegen een stootje kunnen. Met andere woorden: 'stevig staan'.

Ten tweede biedt de digitalisering nieuwe mogelijkheden om diverse sociaal-economische doelstellingen anders, beter of sneller te realiseren. Een tweede beleidsstrategie is dan ook 'benutten'. De vraag is hier: wat is er vooral nodig om de kansen en nieuwe mogelijkheden van de digitalisering voor meer welvaart en welzijn voor iedereen te benutten?

Ten derde moeten we de impact van de digitalisering niet lijdzaam ondergaan. Belangrijk is om met gepaste beleidsmaatregelen en acties de ontwikkelingen sturen in de gewenste richting en de negatieve gevolgen op te vangen. 'Sturen en opvangen' dus.

Hierna wordt voor elk van deze drie beleidsstrategieën een reeks prioritaire beleidsaanbevelingen geformuleerd. Ze worden in deel 3 verder toegelicht en aangevuld met andere aanbevelingen en met eigen acties. De nummers in de rand verwijzen naar de genummerde aanbevelingen in deel 3.

Prioritaire aanbevelingen en acties

Beleidsstrategie/ beleidsthema	Onderwijs en vorming	Loopbanen en arbeidsmarkt	Economie en Innovatie	Diensten en overheid
Stevig staan wat is (ook los van de digitalisering) nodig om goed met nieuwe evoluties of veranderingen te kunnen omgaan?	Up to date onderwijs- en vormingsaanbod evoluties in competenties en functievereisten monitoren en snel vertalen in het onderwijs- en vormingsaanbod sectorale samenwerking en partnerschappen realiseren rond vaardigheden	Toekomstgerichte loopbanen werk-naar-werk-loopbaantransities ondersteunen met bijzondere aandacht voor (nieuwe) risicogroepen matching van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter en competentie-gericht laten verlopen	Open innovatie sterke samenwerkingscultuur in en tussen ondernemingen en kennisinstellingen promoten living labs stimuleren	Actieve overheid werk maken van 'leren in beleid' (via o.a. experimenteer-ruimtes en proeftuinen) overheidsaankopen inzetten voor innovatieve producten en diensten
Benutten hoe de kansen en nieuwe mogelijkheden van de digitalisering voor welvaart en welzijn benutten?	Digitaal onderwijs investeren in flexibele leervormen, digitale leertools en digitale infrastructuur een ambitieus programma uitrollen voor (bij, her) scholing in ICT	Digitale arbeidsmarkt digitale tools inzetten voor zoekgedrag, bemiddeling en rekrutering werkbaar werk bevorderen door nieuwe technologieën en innovatieve arbeidsorganisatie	Digitale economie implementatie van digitale technologieën bij kmo's ondersteunen digitalisering gebruiken als kans voor bedrijven om internationaal actief te zijn	Digitale diensten meer interbestuurlijke digitaliseringsprojecten realiseren en een Vlaamse smart city-strategie opmaken digitalisering inzetten als hefboom voor welzijn en gezondheid
Sturen en opvangen hoe de ontwikkelingen sturen in de gewenste richting en negatieve gevolgen vermijden en opvangen?	Leercultuur / Levenslang leren opleidingsincentives evalueren, hervormen en aanvullen leergerichte werkplaatsen bevorderen	Complementariteit / win-win co-creatie van technologie realiseren nieuwe werkvormen reguleren	Economische regulering een adequate regulering van infrastructuur en data platformen realiseren het economisch instrumentarium en O&O-beleid inzetten om innovaties te sturen	Digitale toegang e-inclusie en digitale toegang garanderen een masterplan uitwerken voor een digitale topinfrastructuur

02.1 / Stevig staan

Een geactualiseerd onderwijs- en vormingsaanbod

De SERV vraagt een permanente screening van de evoluties in competenties, functievereisten en beroepen en de vertaling ervan in het onderwijs- en vormingsaanbod, in sectorale samenwerking op het gebied van vaardigheden en in bemiddeling en matching door arbeidsmarktbemiddelaars (5-9). Digitale geletterdheid moet daar onderdeel van zijn (15, 35). Het betreft de ontwikkeling en handhaving van digitale vaardigheden en competenties bij zowel leerlingen, werknemers, zelfstandige ondernemers, leidinggevendenden als werkzoekenden.

De SERV zal overleg organiseren met de onderwijs- en opleidingswereld over hoe ervoor te zorgen dat het opleidingsaanbod beter rekening houdt met de digitalisering en meer aangepast is aan (werkende) volwassenen.

Toekomstgerichte loopbanen

De SERV wil loopbanen toekomstgericht vorm geven door het huidige beleidsinstrumentarium voor werk-naar-werk-loopbaantransities te evalueren en maatregelen te nemen om de matching van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verbeteren (25, 28, 29). Bijzondere aandacht moet gaan naar het aan boord houden van nieuwe kwetsbare groepen en naar het bereiken van en groepen die nu aan de zijlijn van de arbeidsmarkt staan (44).

De SERV zal een lange termijn visie en -strategie uitwerken voor het loopbaan- en opleidings- en vormingsbeleid op basis van een open en breed debat rond o.a. duurzame inzetbaarheid en het anders vormgeven van loopbanen.

Open innovatie

De SERV vraagt dat de Vlaamse overheid een sterke samenwerkingscultuur binnen ondernemingen (cf. arbeidsorganisatie) en tussen ondernemingen en met kennisinstellingen ondersteunt (72-74) en living labs inzet om nieuwe digitale technologieën en relevante toepassingen te ontwikkelen, te testen en te implementeren (76). Ook de betrokkenheid van werknemers bij de invoering van nieuwe technologie is essentieel om de innovaties in de praktijk te doen slagen (4, 31, 71).

De SERV zal overleg voeren over living labs en open innovatie ecosystemen en de clustermanagers samen brengen rond versterkte (inter)clusterwerking.

Actieve overheid

De SERV vraagt om een beleid te voeren dat experimenteerruimtes en proeftuinen mogelijk maakt in diverse domeinen (gezondheid, energie, mobiliteit, fintech, cybersecurity, smart cities, ...) (99-100). De overheid moet ook een voortrekkersrol opnemen in de digitale transitie als inkoper van innovatieve ICT-producten en diensten en als digitale dienstverlener aan burgers en bedrijven (101-104).

02.2 / Benutten

Nieuwe leervormen

De SERV vraagt dat onderwijs- en opleidingsinstellingen investeren in nieuwe leervormen (project-, vraag- en probleemgestuurd), digitale flexibele leervormen en (digitale) infrastructuur (12, 14, 16). Een democratische toegang (financieel, fysiek) tot het leermateriaal moet het verwerven van de digitale vaardigheden en het leren functioneren in een digitale samenleving mogelijk maken voor iedereen (19). Er is een ambitieus programma nodig voor (bij, her) scholing in ICT van werkenden, werkzoekenden, ICT-professionals en leerkrachten (18, 20-22).

Digitale arbeidsmarkt

De SERV vraagt om nieuwe digitale technologieën te ontwikkelen en te ondersteunen die zowel het zoekgedrag, de bemiddeling als de rekrutering (27) en de verspreiding van informatie (loopbaanondersteuningspakket) faciliteren (26) en om daarnaast de kansen en risico's van digitale technologieën voor werkbaar werk verder te onderzoeken (32).

De SERV zal in uitvoering van het Actieplan Werkbaar Werk via de Stichting Innovatie & Arbeid onderzoek doen naar de link tussen digitalisering en nieuwe innovatie-, organisatie- en arbeidsconcepten in ondernemingen en organisaties.

Digitale economie

De SERV vraagt dat de Vlaamse overheid kmo's ondersteunt om digitale technologieën te implementeren (78, 79) een adequaat privacy- en cybersecuritybeleid uit te werken (48-49) en de digitalisering te gebruiken als kans om internationaal actief te zijn (80). Dit omvat, naast sensibilisering en werken aan een ondernemerschapsbevorderend ecosysteem (66-68), ook het aanbieden van testfaciliteiten, partnermatching met technologieaanbieders, demonstraties en implementatie van nieuwe technologieën via piloottesten (78), coaching, financiële ondersteuning (waaronder nieuwe technieken zoals fintech, crowdfunding, kredietunies, ...) (69), aandacht voor werknemersbetrokkenheid, enz.

De SERV zal bij bedrijven nagaan hoe zij hun producten, productieprocessen en businessmodel vormgeven met het oog op verdere digitalisering en innovatie in het kader van de industrie 4.0-opportunities en hierbij ook expliciet oog hebben voor de impact op arbeidsorganisatie, privacy en werkbaar werk.

Digitale diensten

De SERV vraagt dat de Vlaamse overheid de randvoorwaarden creëert voor een ambitieuze digitale overheid door te zorgen voor meer daadkracht (via o.a. een digitaliseringstoets, inzet van digitale toepassingen voor inclusieve dienstverlening, administratieve vereenvoudiging en interactieve beleidsvorming.) en interbestuurlijke samenwerking (gezamenlijke digitaliseringsprojecten, ondersteuning van de professionalisering van het lokale IT-beleid, ...). (82-90). Daarnaast moet de digitalisering worden ingezet als hefboom om welzijn en gezondheid te vergroten en armoede en ongelijkheid te verkleinen (38-43).

De SERV zal een advies formuleren over hoe slimme steden vanuit de Vlaamse overheid kunnen worden ondersteund en gestimuleerd.

02.3 / Sturen en opvangen

Leercultuur / Levenslang leren

De SERV zal samen met de Vlaamse regering de incentives voor werkenden en het flankerend beleid voor levenslang leren en leren en werken uitrollen zoals voorzien in het VESOC-Akkoord 'Hervorming Opleidingsincentives Werknemers' en deze permanent evalueren, hervormen en bijsturen waar nodig (1). De sociale partners willen meer algemeen zorgen voor structuren en incentives die een leercultuur, het levenslang leren en de combinatie leren en werken bevorderen (2-4).

De SERV zal bekijken hoe de leermotivatie en de deelname aan opleiding en vorming nog meer kan worden gestimuleerd (3). Het verder optimaliseren van de bestaande opleidingsincentives voor werknemers, werkzoekenden en werkgevers en het bevorderen van gepaste organisatieculturen, organisatiemodellen en managementpraktijken die leergerichte werkplaatsen en werkplekleren ondersteunen, zijn daar onderdeel van (4).

Complementariteit

De SERV vraagt om een intensere samenwerking tussen technologie/industriële wetenschappers en sociale/menswetenschappers te realiseren en het debat over de ethische en maatschappelijke impact van nieuwe technologie te organiseren (105-107). Er moet op worden toegezien dat nieuwe organisatievormen en atypische (meer flexibele) arbeidsformules (zoals flexibele contracten, uitzendarbeid, pooling van arbeid, gedeelde werkplekken, projectmatig werken...) als gevolg van de digitalisering worden verzoend met kwaliteitsvolle tewerkstelling, sociale bescherming en loopbaanzekerheid (30). Uitgangspunt is dat de baten hiervan zowel bij werkgevers als werknemers moeten liggen. Paritair overleg is hierbij essentieel. Aangezien de impact sterk kan verschillen per sector, is de sectorale invalshoek hier zeker ook van belang.

Daartoe zal de SERV informatie verzamelen en het debat voeden over nieuwe organisatievormen en atypische (meer flexibele) arbeidsformules en na onderzoek door de Stichting Innovatie & Arbeid de kansen verkennen van 'goed opdrachtgeverschap' bij het inzetten van externe flexibele arbeid.

Economische regulering

De SERV vraagt om een masterplan uit te werken voor een digitale topinfrastructuur (54) en om een adequate regulering van data en een equal level playing field in het kader van de platformeconomie te realiseren, met bijzondere aandacht voor de risico's van machtsconcentratie en van wettelijke en fiscale schemerzones (57-59). De regulering en de reguleringsinstanties in de netwerksectoren moeten worden aangepast aan de digitalisering met o.a. aandacht voor mogelijke dualisering tussen actieve en niet-actieve (kwetsbare) gebruikers (55-56, 61-63). Het economisch steuninstrumentarium, het O&O beleid en de subsidieprocessen moeten zo worden gestroomlijnd dat er een voldoende kritische massa is en er meer gestuurd kan worden op belangrijke maatschappelijke uitdagingen en de realisatie van specifieke doelen (70-71). Dit met het oog op complementariteit en win-wins voor zowel ondernemingen als werknemers.

De SERV zal aanbevelingen uitwerken werken voor het beheer en de regulering van (energie)-data en de marktrollen in een digitaliserende energiesector. De SERV zal ook bekijken hoe slimme distributie kan bijdragen aan een duurzame ontwikkeling van e-commerce.

Digitale toegang

De SERV vraagt om een volwaardig e-inclusiebeleid te ontwikkelen (33) en maatregelen te nemen om voor alle burgers en ondernemers de digitale toegang in de praktijk te realiseren (36). De digitale publieke dienstverlening moet coherent en duidelijk zijn voor burgers en bedrijven, ongeacht het beleidsniveau of -domein, en rekening houden met mensen die minder digitaal geletterd zijn (34). Op dat vlak is er nog veel werk. Daarnaast moet de overheid diverse en goed gecoördineerde initiatieven nemen om te komen tot een digitale en slimme topinfrastructuur (55).

De SERV zal een dag organiseren rond e-inclusie met betrokkenheid van diverse experts en actoren.

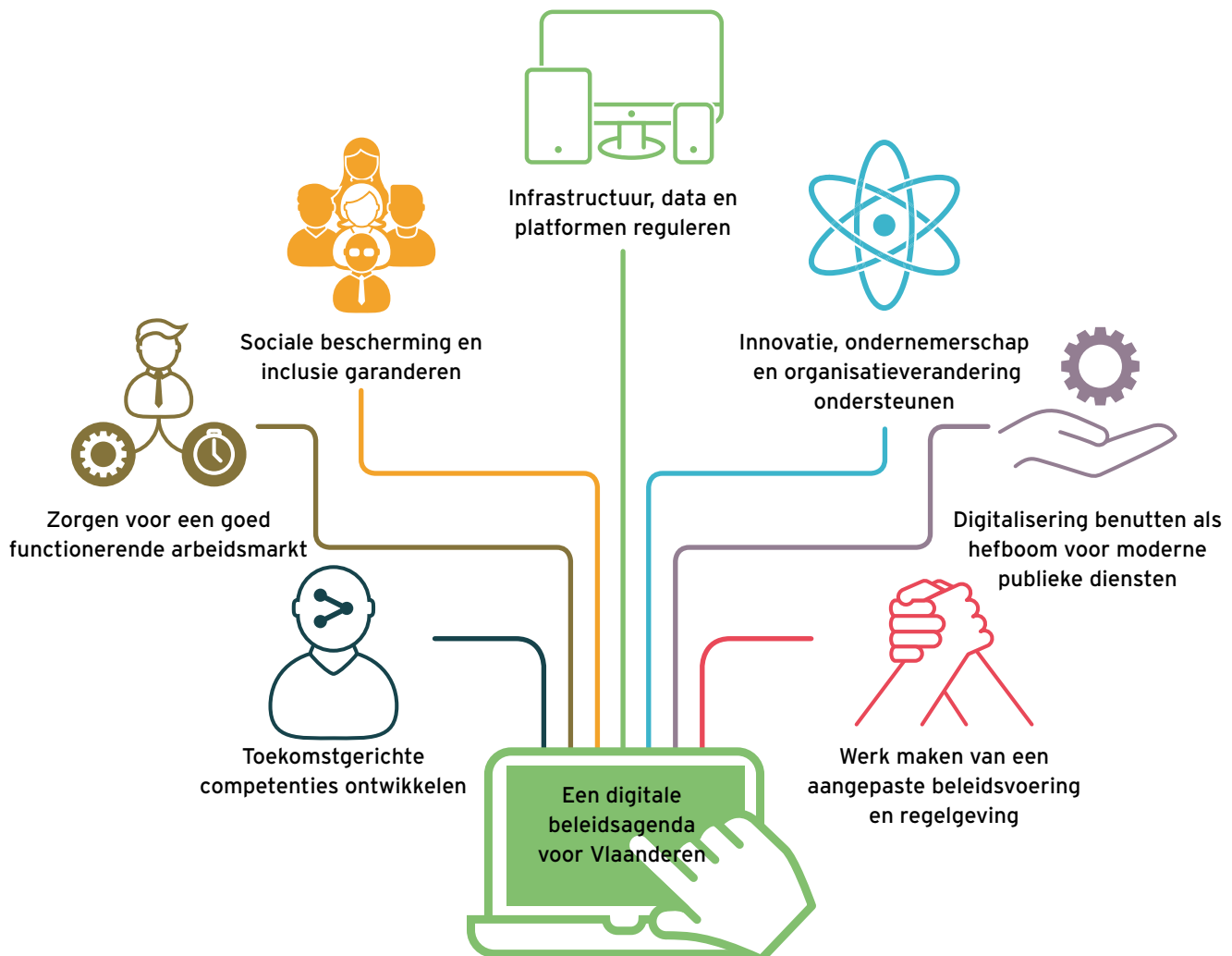

03 / Aanbevelingen en acties

De onderstaande beleidsaanbevelingen en eigen acties zijn een verdere situering, uitwerking en aanvulling van de bovenvermelde prioriteiten. Ze situeren zich elk binnen de zeven thema's van de visienota van de SERV. De aanbevelingen zijn gericht aan de Vlaamse Regering. De acties zijn eigen initiatieven die de sociale partners binnen de SERV willen nemen op het vlak van overleg, advies en onderzoek, in aanvulling op de initiatieven die zij elk zelf nemen richting hun leden en achterban. Telkens wordt de link met de bouwstenen uit de SERV-visienota gelegd.

Meerdere aanbevelingen zijn nieuw en gaan verder dan het bestaande beleid. Andere sluiten aan bij het lopende beleid of zitten in de pijplijn. Toch worden ze vermeld omdat de ontwikkelingen die plaatsvinden hun belang herbevestigen en de urgentie toeneemt. Versterking is dan nodig. De digitalisering schept vaak ook nieuwe mogelijkheden om ze beter en anders aan te pakken.

De beleidsaanbevelingen en eigen acties vormen een momentopname. Er kunnen in een latere fase nieuwe aanbevelingen en acties worden toegevoegd. Meerdere geformuleerde aanbevelingen en acties vergen de komende tijd ook verdere verdieping.

03.1 /

**Toekomstgerichte
competenties
ontwikkelen**

Toekomstgerichte competenties ontwikkelen

Een leercultuur gericht op levenslang leren ontwikkelen

Proactief inspelen op evoluties

Een responsief onderwijs- en opleidingsaanbod realiseren

Zorg voor

structuren en incentives die een leercultuur, het levenslang leren en de combinatie van leren en werken bevorderen

een permanente screening van de evoluties in competenties, functievereisten en beroepen die zich op middellange termijn kunnen/zullen voordoen in de diverse sectoren om erop te kunnen anticiperen en de vertaling ervan naar het beleid en de praktijk

onderwijs- en opleidingsinstellingen die (ook) investeren in vaardigheden van de toekomst, nieuwe leervormen, digitale leertools, (digitale) infrastructuur, een flexibel aanbod voor volwassenen en een democratische toegang tot het leermateriaal

aanbevelingen

- Maak werk van de uitvoering van het VESOC- 'Hervorming Opleidingsincentives Werknemers'
- Grijp de OECD skills strategy review als kans voor de ontwikkelingen van een breed gedragen visie op leren
- Evalueer en innoveer opleidingsincentives zodat de leermotivatie en deelname aan opleiding en vorming nog meer worden gestimuleerd
- Stimuleer leergerichte werkplaatsen

- Werk binnen sectoren samen aan competentieprognoses
- Integreer 'digitalisering' in alle sectorconvenanten
- Link skills ook met de clusters
- Vertaal prognoses van behoeften en knelpunten sneller in beroepskwalificaties en geactualiseerde onderwijs- en opleidingsprogramma's
- Verspreid en leer van goede voorbeelden van competentieprognoses en de vertaling ervan naar opleiding en werk
- Betrek het regionale niveau
- Ontwikkel een gemeenschappelijk vocabularium en nieuwe indicatoren

- Zorg voor een flexibel scholings/ opleidingsaanbod voor volwassenen
- Realiseer meer intersectorale samenwerking bij opleidingen
- Zet verder in op dual leren en werkplekleren
- Werk aan een vaardighedengarantie
- Geef ruimte aan nieuwe leervormen en niet-conventionele onderwijsvormen
- Richt een kenniscentrum op rond digitalisering en leren
- Breng de informatie/informaticavakken in het leerplichtonderwijs op een hoger niveau
- Investeer in (digitale) infrastructuur
- Stel een ambitieus programma op voor bijscholing in ICT
- Maak werk van bij- en herscholing van leerkrachten
- Vergroot het gespecialiseerde ICT-AI aanbod in het hoger onderwijs
- Intensiveer de STEM-agenda
- Zet tegelijk sterk in op 'soft skills'

Een leercultuur gericht op levenslang leren ontwikkelen

wat?

De overheid moet samen met de actoren een stimuleringsbeleid voor een leercultuur gericht op levenslang leren ontwikkelen.

waarom?

De gevolgen van de digitalisering voor de competenties van burgers zijn groot. Permanente opleiding wordt ook voor volwassenen steeds meer onontbeerlijk om tijdens hun hele loopbaan inzetbaar te blijven, nieuwe vaardigheden te ontwikkelen en de omschakeling naar andere beroepen of functies te vergemakkelijken. Werknemers moeten sterk kunnen blijven staan en daar moet blijvend in geïnvesteerd worden. Dat is niet alleen een opdracht voor de bedrijven en hun werknemers, maar evenzeer voor de werkzoekenden en de diensten voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding. Internationaal scoort Vlaanderen niet goed: volgens de laatste cijfers participeerde minder dan 50% van de volwassen Vlamingen (25-64) in de 12 maanden voorafgaand aan de bevraging niet aan een of andere vorm van formeel of non-formeel leren (terwijl dat in andere vergelijkbare

landen de helft hoger ligt) en ligt ook de intrinsieke motivatie om opleidingen te volgen lager dan in de meeste andere landen. Arbeidsmarktgerichte opleidingen zijn belangrijk, maar dus ook en vooral het uitbouwen van een leercultuur door het belang en de noodzaak om te blijven leren duidelijk te onderstrepen en daarvoor de nodige sensibilisering en incentives te voorzien. Een leercultuur realiseren zal veel dialoog vragen en gecoördineerde initiatieven van alle betrokkenen. Onderzoek en goede praktijken moeten duidelijk maken wat goede randvoorwaarden zijn om te kunnen leren. Een belangrijke specifieke uitdaging is om te komen tot leergerichte werkplaatsen ('skill intense workplaces') met een organisatie- en jobontwerp dat lerend werken faciliteert en werkend leren garandeert en dat mensen toelaat om hun talent maximaal te ontwikkelen en in te zetten. Er is daarbij speciale aandacht nodig voor kmo's.

aanbevelingen

1. Maak werk van de uitvoering van het VESOC-akkoord van 11 juli 2017 'Hervorming Opleidingsincentives Werknemers'. Met dit akkoord willen de Vlaamse regering en de sociale partners samen werk maken van een coherent beleid rond arbeidsmarktgerichte opleiding voor werkenden. Het focust zowel op de hervorming van de opleidingsincentives voor werknemers als op het uitbouwen van een sensibiliserend en flankerend beleid voor het versterken van de leercultuur via onder andere sensibilisering en de inzet van leercoaches.
2. Grijp de OECD skills strategy review als een kans voor de ontwikkelingen van een breed gedragen holistische visie op leren (vanuit een positieve boodschap dat leren loont) en voor nieuwe inzichten voor verder beleid. De lopende OECD skills strategy review voor Vlaanderen is een goede aanleiding tot verdere dialoog over hoe het levenslang leren best ondersteund en gepromoot kan worden in het licht van de uitdagingen van de digitalisering. Deze dialoog moet leiden tot brede bewustwording en een consensus over de te volgen strategie voor de ontwikkeling van de vaardigheden van de toekomst, de uitbouw van een leercultuur en het levenslang leren.
3. Evalueer en innoveer. De monitoring en evaluatie die is voorzien in het VESOC-akkoord moet worden aangevuld met overleg over hoe de leermotivatie en de deelname aan opleiding en vorming nog meer kan worden gestimuleerd via bestaande en nieuwe incentives voor ondernemingen, zelfstandig ondernemers, werknemers en werkzoekenden en specifieke kwetsbare groepen. Doel is het verder ontwikkelen van kennis en maatregelen om werkenden, werkzoekenden en werkgevers te bewegen om te investeren in het permanent op peil houden van kennis en vaardigheden. Daarbij moet ook de mogelijkheid worden bekeken om op een of andere manier in een vervangingsinkomen te voorzien of een aanmoedigingspremie te krijgen wanneer opleiding wordt gevolgd, zeker wanneer men tijdelijk wat minder moet werken. Inzetten op sensibilisering, informatie, tijd en middelen is nodig, maar er zijn ook psychologische en sociale drempels die de leermotivatie beïnvloeden. Gedragswetenschappelijke inzichten kunnen helpen om mensen over een psychologische scholingsdrempel te helpen of het bewustzijn te versterken van de noodzaak om in de toekomstige arbeidsmarktpositie te investeren. Deze kennis kan ook helpen om reeds bestaande initiatieven meer slagkracht te geven.

4. Stimuleer leergerichte werkplaatsen ('skill intense workplaces'). De werkomgeving is vaak de belangrijkste en meest effectieve plek om te leren. De conclusies van bestaand onderzoek moeten worden gebundeld om beter in kaart te brengen welke organisatieculturen, organisatiemodellen en managementpraktijken het best passen bij de digitale uitdagingen van de toekomst en wat stimulerende organisatiefactoren en goede praktijkvoorbeelden zijn voor leergerichte werkplaatsen. Onderdeel daarvan is effectieve werknemersbetrokkenheid zodat werknemers door permanente vorming met kennis van zaken een meerwaarde kunnen betekenen voor koerswijzigingen in de strategie van een bedrijf. Werknemers zullen ook beter gemotiveerd zijn als ze betrokken zijn bij beslissing over wanneer en wat leren. De verzamelde informatie kan vervolgens worden ingezet voor sensibilisering en ondersteuning van ondernemingen, leidinggevend en werknemers via onder meer de kmo-portefeuille, de Strategische Transformatiesteun en FOCUS op Talent.

bouwstenen visienota

- 8 Sterke incentives voorzien en organisaties vernieuwen om competenties te ontwikkelen en te benutten
- 34 Betrokkenheid van werknemers verzekeren
- 37 Inzetten op organisatieverandering

wat?

Overheden en actoren op het terrein moeten wijzigingen en verschuivingen in competenties, functievereisten en beroepen monitoren, erop anticiperen en afdoende vertalen in het onderwijs- en vormingsaanbod en in bemiddeling en matching door arbeidsmarktbemiddelaars.

waarom?

Door de snelle digitalisering wordt het moeilijker voor bedrijven en organisaties om de benodigde vaardigheden van de toekomst goed te voorspellen. Diverse initiatieven en onderzoeken naar de evoluties in vereiste competenties zijn vaak gericht op niches, focussen enkel op generieke competenties, blijven vrij geïsoleerd of leiden niet altijd tot voldoende valorisatie. Het monitoren van

veranderingen in de benodigde competenties moet daarom anders worden georganiseerd. Er moet worden geanticipeerd op ontwikkelingen die zich op middellange termijn kunnen/zullen voordoen in de diverse sectoren. Dit moet bijdragen aan het competentiegericht matchen en een beter op de noden afgestemd onderwijs- en vormingsaanbod.

aanbevelingen

5. Werk binnen sectoren samen aan competentieprognoses. Internationale studies zijn in staat om algemene trends op macro- en/of mesoniveau aan te geven, maar zijn vaak te generalistisch om op Vlaams niveau een uitspraak te doen en/of om dynamische ontwikkelingen in beroepen en competenties voldoende gedetailleerd in kaart brengen. Het is nodig om aan kennisopbouw inzake anticiperend competentiebeleid te doen op Vlaams niveau en dit in nauwe samenwerking met de sector en andere belanghebbenden. Hier ligt een verantwoordelijkheid voor de sociale partners en de overheid in een juiste synergie. De informatie die sectoren en/of overheid nodig hebben om prognoses te kunnen maken zal mee door de bedrijven aangereikt moeten worden. Door de samenwerking en informatie-uitwisseling krijgen bedrijven en sectoren ook beter zicht op de toekomstige uitdagingen. In aansluiting op het Europass-kader kunnen hierbij ook webcrawling- en big data-analysetechnieken worden ingezet. Deze informatie moet actief worden verspreid.
6. Integreer 'digitalisering' in alle sectorconvenanten. Sectororganisaties spelen een belangrijke rol in het Vlaamse arbeidsmarktbeleid. Via het sectorale beleid engageren de sectorale sociale partners zich om de prioriteiten van het arbeidsmarktbeleid mee vorm te geven. De sectorconvenants zijn bedoeld om de sectoren een visie te laten ontwikkelen over de sectorale realiteit, de uitdagingen, trends, ... en de richting die de sector in de toekomst wil uitgaan. 'Digitalisering' zou als belangrijke uitdaging van de toekomst expliciet mee moeten worden opgenomen in de sectorale visie, met name bij het oog hebben voor toekomstige uitdagingen in de sector en de daarbij horende veranderende competentienoden. Digitalisering moet ook als expliciete uitdaging worden benoemd bij aandacht voor competenties van de toekomst.
7. Link skills ook met de clusters. Speerpuntclusters, innovatieve bedrijfsnetwerken en strategische onderzoekscentra hebben vandaag vooral een opdracht rond innovatie en minder rond vaardigheden. Bovendien komt 'de wereld' van onderwijs- en opleidingsactoren nog te weinig in contact met het netwerk van innovatieactoren. De beide netwerken moeten meer samengebracht worden, op een structurele manier. De recente initiatieven van WSE-EWI om de beide werelden te linken via competentieprognoses op niveau van een cluster of een innovatief bedrijfsnetwerk verdienen daarom verdere ondersteuning. Belangrijk aan de gevolgde methodiek is dat er vanaf de start een stuurgroep met alle relevante partners (onderwijs, VDAB, SYNTRA, sociale partners, ...) wordt samengesteld die een samen actieplan uitwerken. Deze werkwijze leidt tot resultaat op korte termijn omdat actoren elkaar snel vinden en tot actie overgaan.
8. Vertaal prognoses van behoeften en knelpunten sneller in beroepskwalificaties en vervolgens in geactualiseerde onderwijs- en opleidingsprogramma's. Beroepskwalificaties moeten minder gedetailleerd worden, meer toekomstgericht, vlot vertaalbaar naar opleidingsprogramma's (o.m. voor deeltijds leren en werken) en beter bruikbaar voor HR-beleid van bedrijven. Ze zijn inclusief soft skills, competenties en niet-technische vaardigheden en moeten regelmatig (om de 5 jaar) worden geactualiseerd. De snelheid waarmee wijzigingen in onderwijs- en opleidingsprogramma's gebeuren, moet hoog genoeg liggen en afgestemd zijn op de dynamiek op de arbeidsmarkt. Intense dialoog tussen het onderwijs en het bedrijfsleven moet helpen om uit te klaren wat van het onderwijs wordt verwacht aan basiskennis en wat mensen nadien als werknemer in het bedrijf zelf moet leren.

9. Verspreid en leer van goede voorbeelden van competentieprognoses en de vertaling ervan naar opleiding en werk. Er moet een beweging van onderop op gang komen, waarin leren voor mensen, maar ook voor organisaties en bedrijven vanzelfsprekend wordt. Een eerste stap kan zijn om te leren van de vele goede regionale en (inter)sectorale initiatieven, zodat deze ook in andere sectoren en regio's kunnen worden opgestart. (Inter)sectorale en kleinschalige initiatieven kunnen worden verbreed of opgeschaald.
10. Betrek het regionale niveau. De arbeidsmarkt is voor een groot deel regionaal georganiseerd. Bij het versterken van een ondersteuningsstructuur voor levenslang leren kan aangesloten worden bij de regionale infrastructuur en sectorale initiatieven. Om de afstemming tussen arbeidsmarkt en onderwijs op regionaal niveau te versterken, is sterker (sub)lokaal overleg tussen de onderwijs-, vormings- en opleidingsinstellingen, de sociale partners en de lokale overheden nodig. Ook met interregionale projecten zijn er goede ervaringen.
11. Ontwikkel een gemeenschappelijk vocabularium en nieuwe indicatoren. Om goed te kunnen monitoren, is een goede begripsomschrijving nodig die nieuwe ontwikkelingen omvat. De termen laag-, midden- en hooggeschoold zijn wellicht niet langer afdoende om de ontwikkelingen goed te monitoren. Dit punt kan worden veralgemeend: meerdere statistieken en indicatoren moeten worden herbekeken of aangevuld omdat de traditionele parameters niet steeds langer de juiste zaken meten.

bouwstenen visienota

- 1 Competentieprognoses opstellen
- 6 Partnerschappen promoten

wat?

Onderwijs- en vormingsinstellingen moeten proactief, adequaat en met oog voor inclusie inspelen op de digitalisering en hun aanbod en methodieken afstemmen op leerlijnen doorheen het initieel en het levenslang leren.

waarom?

De digitalisering zorgt voor grote verschuivingen in benodigde competenties (wat er moet worden geleerd), in leervormen, leermethoden en de interactie tussen onderwijsprofessionals en leerlingen (hoe, wanneer en waar geleerd wordt), en in leerbehoeften (hoeveel en wie). Het onderwijs moet het voortouw nemen in (her)scholing, opleiding en levenslange vorming. Vroegtijdig schoolverlaten, laaggeletterdheid en onaangepaste competenties bij schoolverlaters zullen immers nog zwaarder doorwegen in de kansen op een goede aansluiting tussen onderwijs, arbeidsmarkt en de samenleving. De digitalisering vergroot ook de nood aan een leercultuur gericht op levenslang leren. Naast de generatiestudenten

moeten daarom ook (werkende) volwassenen aangesproken worden door de onderwijsaanpak en hun gading vinden in het onderwijsaanbod van het volwassenenonderwijs, de hogescholen en universiteiten. Er spelen hier dus twee uitdagingen tegelijk: een voldoende basis garanderen voor iedereen om te kunnen participeren én een voldoende flexibel aanbod garanderen dat de snel veranderende competentievereisten aankan. Het onderwijssysteem staat dan ook voor een enorme opgave (vaak samengevat als 'If we teach today's students as we taught yesterday's, we rob them of tomorrow'). Daarnaast is een bijzondere rol weggelegd voor de sectoren en opleidingsfondsen.

aanbevelingen

12. Zorg voor een flexibel scholings/opleidingsaanbod voor volwassenen. Om volwassenen te stimuleren om zich blijvend te ontwikkelen, moet het formele scholingsaanbod flexibel en vraaggericht worden. Maatwerktrajecten waarbij gebruik wordt gemaakt van moderne ict-mogelijkheden zoals afstandsonderwijs, leren en werken gecombineerd kunnen worden en persoonlijke begeleiding wordt geboden, moeten het volgen van onderwijs voor volwassenen aantrekkelijker maken. Universiteiten en hogescholen moeten een grotere gerichtheid op volwassenen en werkstudenten inbouwen als onderdeel van hun aanbod en moeten daartoe worden gestimuleerd.
13. Realiseer meer intersectorale samenwerking bij opleidingen. Elke sector kent zijn eigen dynamiek maar veel knelpunten blijken toch sectoroverschrijdend te zijn, zoals het gebrek aan instroom in technische opleidingen. Het promoten en opwaarderen van deze richtingen, zowel in secundair, hoger onderwijs, als in de beroepsopleidingen voor werknemers en werkzoekenden, is van cruciaal belang. Daarbij kunnen specifieke technische opleidingen meer op elkaar afgestemd worden door ze op sectoroverschrijdend niveau te organiseren. Intersectorale samenwerking is ook nodig om competentiebrede investeringen te ondersteunen die verschuivingen tussen bedrijven en sectoren vereenvoudigen.
14. Zet verder in op duaal leren en werkplekleren. Ook in het hoger onderwijs en volwassenenonderwijs. Ondersteun stages en opleiding van jongeren in bedrijven en vooral in kmo's.
15. Werk aan een vaardighedengarantie. Die moet verzekeren dat kinderen en volwassenen de nodige basisvaardigheden verwerven (incl. digitale basisgeletterdheid en zgn. '21st century skills') en zorgen voor onderwijskwalificaties en/of beroepskwalificaties die garanties bieden op functionele (digitale) geletterdheid, ook in het secundair onderwijs met arbeidsfinaliteit (BSO) en met dubbele finaliteit (TSO) en in het lager onderwijs. Digitale vaardigheden moeten ook een sterke aandacht krijgen in het opleidingsaanbod voor werkzoekenden. VDAB moet daarbij de toegang tot de voor die vaardigheden nodige technologie en apparaten verzekeren. Zo wordt de vaardighedengarantie ook verruimd tot werkzoekenden.
16. Geef ruimte aan nieuwe leervormen en niet-conventionele onderwijsvormen. Voorbeelden zijn projectgestuurd, vraaggestuurd, probleemgestuurd onderwijs, intense korte opleidingen, flexibele leervormen en vormingsmethoden waarin meer plaats is voor creativiteit, teamwerk, samenwerking en zelfleren. Een herscholingsprogramma voor leerkrachten op dit vlak is nodig, samen met de integratie ervan binnen lerarenopleidingen.

17. Richt een kenniscentrum op rond digitalisering en leren. Men verwacht de komende 10-15 jaar ontzettend veel veranderingen in de manier waarop men leert, in wat men leert, wanneer men leert en waar men leert. We gaan een toekomst tegemoet waarin technologie een prominente rol zal spelen in de manier waarop we leren (EduTech). Omdat er nog veel vragen zijn en het is niet altijd even duidelijk hoe onderwijs en vorming daarmee kan en moet omgaan, is het belangrijk hier kennis over op te bouwen en de discussie erover aan te gaan. Digitalisering in/van het onderwijs mag immers geen doel op zich zijn maar moet worden ingezet om te komen tot goede leerresultaten.
18. Breng de informatie/informatica-vakken in het leerplichtonderwijs op een hoger niveau. Datageletterdheid, inzicht in algoritmes en privacygeletterdheid zijn slechts enkele voorbeelden van type geletterdheden die binnen een datagedreven samenleving steeds belangrijker worden. Het zijn sleutelcompetenties voor de toekomst. Want leren omgaan met technologie zal noodzakelijk zijn voor iedereen. In elke toekomstige functie zit een groeiende ICT-component. De meest verspreide talen wereldwijd zijn niet het Engels of het Chinees, wél universele programmeertalen als Java, C en Python... Het is dus noodzakelijk om meer informatie/informatica-vakken te geven en jongeren te leren programmeren. Maar het ICT-onderwijs moet vooral minder toolgeoriënteerd en meer competentiegericht worden zodat de onderliggende competenties beter ontwikkeld worden.
19. Investeer in (digitale) infrastructuur (met in het bijzonder aandacht voor het BuSO). Een democratische toegang (financieel, fysiek) tot het leermateriaal is nodig voor het verwerven van de digitale vaardigheden in het leerplichtonderwijs en het leren functioneren in een digitale samenleving, incl. het delen van infrastructuur (bv. via 'Bring-Your-Own-Devises' (BYOD) met aandacht voor inclusie van lage inkomensgroepen. Het schoolmateriaal dat nodig is voor het behalen van de eindtermen, moet kosteloos zijn. Bedrijven moeten worden aangemoedigd om samen te werken met scholen. Bibliotheken, scholen en andere publieke instellingen moeten worden aangemoedigd om hun faciliteiten ter beschikking te stellen voor digital skills training.
20. Stel een ambitieus programma op voor bijscholing in ICT. Er is nu al een groot tekort aan ICT-profielen. Dat geldt niet enkel voor de pure techbedrijven maar in zowat elke sector. Alle sectoren geraken doordrongen van digitale technologie en is er een duidelijke versnelling voelbaar. Meer en meer vormt dit tekort aan geschikt ICT-profielen en competenties een rem op de groei van bedrijven, en wordt het stilaan zelfs de grootste bedreiging voor de groei van bedrijven en de economie in zijn geheel. Zonder maatregelen wordt dit probleem enkel groter. De meeste jobs vereisen vandaag al basis digital skills. Werkzoekenden en werknemers moeten opgeleid worden zodat ze over meer competenties beschikken dan basic digital skills, gelinkt aan professionele digitale noden. Een ambitieus programma voor bijscholing in ICT is nodig. Onderdeel daarvan moet de ambitie zijn om (inactieve, werkzoekende en werkende) mensen op te leiden voor vacante digitale jobs, via internships/traineeships, duaal leren en kortlopende trainingsprogramma's. Er moeten ook meer programma's komen voor lifelong learning gericht op ICT professionals, afgestemd op nieuwe noden zoals data-driven science en cybersecurity.
21. Maak werk van bij- en herscholing van leerkrachten. Van groot belang is om ook te investeren in opleiding en bijscholing van leerkrachten en opleiders. Daar begint het nieuwe curriculum en de opleiding van de toekomst. Er moeten programma's komen met duidelijke ambities om voldoende leerkrachten te bereiken, bv. via 'train the trainer', peer learning, coaching, communities of practice, enz. en met incentives voor leerkrachten om eraan te participeren. Technische experts van bedrijven in de ICT sector kunnen ingeschakeld worden bij de voorbereiding van lessen en educatief materiaal.
22. Vergroot het gespecialiseerde ICT-AI aanbod in het hoger onderwijs. Er zijn initiatieven nodig om het hoger onderwijs in AI sterk uit te breiden en nieuwe generaties van onderzoekers, ontwikkelaars en lesgevers te vormen. Gezien de zeer sterk gestegen interesse is er ondertussen een enorme vraag naar competente AI-ontwikkelaars. De toepassing van AI, en nog veel meer het onderzoek in AI, vergt een zeer gedegen interdisciplinaire kennis, met een grondige basisvorming in de computerwetenschappen en wiskunde, maar ook kennis van en affiniteit met humane wetenschappen (logica, taalkunde, psychologie). Een vorming in de technische kanten van AI neemt verschillende jaren in beslag en de evolutie van AI gaat razendsnel, zodat permanente bijscholing noodzakelijk is. Aan alle Vlaamse universiteiten is AI aanwezig, maar vooral in geïsoleerde cursussen en keuzevakken. In vergelijking met Nederland bv. is het aanbod in Vlaanderen veel beperkter.

23. Intensiveer de STEM-agenda en zorg voor techniek, ook in niet technische richtingen en in het vrijetijdsaanbod. Bijzondere aandacht verdienen de wetenschappelijke en technische richtingen die heel wat perspectief bieden voor het vinden van een baan. Nog steeds te weinig jongeren kiezen voor wetenschappelijke, technologische en wiskundige studierichtingen (STEM). Zo is er inzake de instroom in STEM-richtingen nog verbetering mogelijk, zeker op het niveau van de instroom van allochtonen/meisjes. Er moet ook verder worden ingezet op het verhogen van de aantrekkingskracht en het imago van TSO, niet enkel bij jongeren maar vooral ook bij hun ouders. Nu zijn leerlingen/ouders nog te veel gericht op 'wat kan ik, op korte termijn, met die opleiding doen'. Ze stellen zich te weinig de vraag 'wat betekent die opleiding voor mijn loopbaan'. Belangrijk is dat STEM-initiatieven beter worden gecoördineerd en dat STEM ook meer bij werkzoekenden wordt gepromoot. Er moet ook worden gezorgd voor techniek in niet technische richtingen en in het vrijetijdsaanbod. De kruisbestuiving van techniek in andere (niet-technische) sectoren zoals zorg, media, voeding, sport, enz. wordt groter en hebben een grote impact op de werkomgeving (i.e. de arbeidsorganisaties, de werkplanning, ...). De vraag naar kennis over en vaardigheden voor toepassing van techniek in niet-technische beroepen neemt alleen maar toe. Jongeren kunnen ook warm gemaakt worden door het vrijetijdsaanbod van STEM/techniek-academies/kampen verder uit te bouwen en beter te ondersteunen.
24. Zet tegelijk sterk in op 'soft skills' (STEM kwadraat). Kennis blijft belangrijk, maar leren leren nog meer. Het moet worden ingebouwd in het hele onderwijs- en opleidingsaanbod. Levenslang leren moet ook in het onderwijs zelf gestimuleerd worden. Daarnaast zijn innovatie, creativiteit, interpersoonlijke vaardigheden enz. cruciaal. Maak dus werk van STEM kwadraat: Science, Technology, Engineering, Mathematics maar ook Self development (flexibel kennis verwerven, autonomie, verantwoordelijkheidsgevoel, ...), Teamwork, Entrepreneurship, Mediation (kennisoverdracht, gemeenschappelijk overleg, transparantie, ...).

bouwstenen visienota

- 2 Sleutelcompetenties versterken en nieuwe vaardigheden ontwikkelen
- 3 Nieuwe leervormen stimuleren met het oog op werkend leren en lerend werken
- 4 Inzetten op leerlijnen doorheen de loopbaan
- 5 Informeel leren en eerder verworven competenties erkennen
- 6 Partnerschappen promoten
- 9 Het leren vernieuwen en investeren in toekomstgerichte infrastructuur

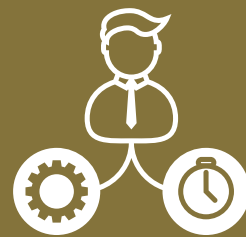
eigen acties

De SERV zal:

- samen met de Vlaamse regering de incentives voor werkenden en het flankerend beleid voor levenslang leren en leren en werken uitrollen zoals voorzien in het Akkoord 'Hervorming Opleidingsincentives Werknemers' van 11 juli 2017 en deze permanent evalueren, hervormen en bijsturen waar nodig;
- een aantal thema's en ideeën verder uitdiepen, o.a. bestaande en nieuwe opleidingsincentives en stimuli voor leermotivatie voor ondernemingen, zelfstandig ondernemers, werknemers en werkzoekenden en voor specifieke kwetsbare groepen; een engagement om zo volledig mogelijke tewerkstelling te realiseren en werkzoekenden te begeleiden en te vormen; ondersteuning van opleidingsparticipatie vanuit het vormings- en arbeidsmarktbeleid, enz.
- overleg organiseren met de onderwijs- en opleidingswereld over de realisatie van een onderwijs- en opleidingsaanbod dat rekening houdt met de digitalisering en aangepast is aan (werkende) volwassenen;
- actief participeren aan de OECD skills strategy review voor Vlaanderen en in dat kader een publicatie voorbereiden met inspirerende leerpraktijken in bedrijven en organisaties;
- in de resultaten van de Ondernemingsenquête 2018 die wordt uitgevoerd door de Stichting Innovatie & Arbeid naast klassieke vragen over de inzet van competenties (ICO 2020) ook ingaan op digitalisering om de relatie te leggen met leergerichte werkplaatsen en innovatieve arbeidsorganisatie;
- bestaand onderzoek valoriseren, o.a. door de vaststellingen en conclusies uit het onderzoek 'Leercultuur en leertrajecten in ondernemingen en organisatie' van de Stichting Innovatie en Arbeid mee te nemen in de uitrol van het deel flankerend beleid van het VESOC-akkoord 'Hervorming Opleidingsincentives Werknemers' van 11 juli 2017;
- de bestaande competentieprognoses en -monitoring opvolgen, samen met de programma's die deze prognoses ondersteunen (VLAMT, VIONA, ESF, SCOOP), en aanbevelingen formuleren over welke formats van prognoses een meerwaarde kunnen bieden (bv. ROA rapport);
- adviezen formuleren over duaal leren in het volwassenen- en hoger onderwijs, over EVC en EVK, over leerloopbaanbegeleiding en over het financieringsmechanisme voor het hoger onderwijs.

03.2 /

Zorgen voor een
goed functionerende
arbeidsmarkt

Zorgen voor een goed functionerende arbeidsmarkt

Loopbanen toekomstgericht vormgeven

Kwaliteitsvolle tewerkstelling en loopbaanzekerheid bij nieuwe werkvormen en arbeidsformules realiseren

Organisatievernieuwing en werkbaar werk bevorderen

ZORG VOOR

evaluatie van het beleidsinstrumentarium voor werk-naar-werk-loopbaantransities en maatregelen om de matching van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter te laten verlopen

verzoening van nieuwe organisatievormen en atypische (meer flexibele) arbeidsformules met kwaliteitsvolle tewerkstelling, sociale bescherming, loopbaanzekerheid en respect voor de arbeidsrechten

kansen benutten en risico's vermijden van digitale technologieën voor organisatievernieuwing en werkbaar werk

AANBEVELINGEN

- Ondersteun werk-naar-werk-loopbaantransities
- Ontwikkel een loopbaanondersteuningspakket en zorg dat het digitaal kan worden beheerd
- Gebruik arbeidsmarktdata-analyse om de matching van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt sneller, effectiever en efficiënter te laten verlopen
- Zet verdere stappen op vlak van competentiegericht matchen en rekruteren
- Zorg voor erkenning van vaardigheden en competenties

- Voer het overleg met de federale overheid aangezien daar de belangrijkste hefboomen liggen
- Werk een aangepast beleid uit. Leg de focus voor Vlaamse deelterreinen op het verkennen van opleidingsengagementen voor alle werkenden ongeacht het statuut

- Neem veranderingen in arbeidsorganisatie mee in prognoses
- Bevorder werkbaar werk door nieuwe technologieën en arbeidsorganisatie

wat?

Overheden en sociale partners moeten ervoor zorgen dat loopbanen toekomstgericht vorm krijgen en meer werkenden en ondernemingen winnaar zijn en inactieven meer winnaar worden van de digitalisering.

waarom?

De digitalisering versterkt de nood aan zowel een beleid gericht op het wegwerken van knelpuntvacatures en krptes op de arbeidsmarkt op korte termijn als een lange termijn visie en -strategie op het loopbaan- en opleidings- en vormingsbeleid. Loopbanen toekomstgericht vormgeven, vraagt om ruimte voor tijdig, dus preventief, herscholen, omscholen en bijscholen om te kunnen anticiperen op mogelijke opportuniteiten en ongewenste loopbaantransities

te vermijden. Daarnaast moeten werk- naar werk loopbaantransities worden ondersteund. Naarmate werknemers vaker van job en werkgever veranderen of de stap zetten naar zelfstandig ondernemerschap, stijgt de relevantie van het ondersteunen van zulke loopbaantransities. Dit betreft zowel arbeidsmobiliteit in als tussen sectoren. Bij verlies van werk is snelle, vlotte en duurzame hertewerkstelling essentieel.

aanbevelingen

25. Ondersteun werk-naar-werk-loopbaantransities. Loopbaandenken moet meer ingeburgerd geraken, al van bij het initieel onderwijs. Het huidige beleidsinstrumentarium (waaronder loopbaanbegeleidingscheques, outplacement, tijdskrediet, opleiding en vorming voor werkenden) moet op die doelstelling worden geëvalueerd. Bij verlies van werk moet worden ingezet op gerichte begeleiding en op toeleiding naar knelpuntvacatures.
26. Ontwikkel een loopbaanondersteuningspakket en zorg dat het digitaal kan beheerd worden (cf. banenpact en actie 20 actieplan werkbaar werk). Werkenden moeten in staat worden gesteld om hun loopbaan actief in handen te nemen. Hiertoe moeten zij een overzicht hebben van het geheel van maatregelen die men kan inzetten om zijn of haar loopbaan te oriënteren, te ondersteunen en te versterken. Dit loopbaanondersteuningspakket moet worden verankerd in een digitale omgeving, zoals Mijn Loopbaan (VDAB) en het digitaal burgerloket.
27. Gebruik arbeidsmarktdata-analyse om de matching van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt sneller, effectiever en efficiënter te laten verlopen. Nieuwe technologieën zoals big data en artificiële intelligentie of gaming kunnen het zoekgedrag en de rekrutering ondersteunen en faciliteren. Data analyseren en combineren over competenties die men vaak in vacatures en werkzoekenden, opleidingsplannen, competentieprognoses enz. kunnen toelaten om sneller en beter te kunnen inspelen op noden, behoeften en ontwikkelingen. Zo kan datamining en monitoring van wat men in vacatures vaak qua competenties ziet terugkomen een bijkomend kanaal zijn om services en dienstverlening van de VDAB op te enten. Respect voor de privacy blijft daarbij belangrijk.
28. Zet verdere stappen op vlak van competentiegericht matchen en rekruteren. Er is een structurele mismatch tussen de kwalificaties/vaardigheden van de werkzoekenden en de door de werkgevers gevraagde vaardigheden. Die verschillen weerspiegelen structurele gebreken in beroeps- en opleidingskeuzes (cf. supra) maar wellicht ook hoge eisen die werkgevers inzake kwalificatieniveau stellen in vergelijking met de groeikansen of met hun reële behoeften. Er wordt ook nog onvoldoende gekeken naar het potentieel van herscholing/doorstroming van reeds aanwezige medewerkers. Deze gang van zaken beperkt de kansen van mensen met goede competenties en wordt moeilijker houdbaar in een steeds krappere arbeidsmarkt. Daarom moet worden gewerkt aan een cultuurverandering (en aanpassingen in regelgeving) zodat bij aanwervingen of doorgroei naar competenties wordt gekeken en niet of minder naar diploma's. Onder andere bij de overheid en in de zorgsector/social profit is er nog een grote diplomagerichtheid in veel beroepen. Sensibiliseringcampagnes (zoals bv. de 'Good Recruitment Campaign' in het Verenigd Koninkrijk) moeten de status quo uitdagen op vlak van aanwervingscriteria, jobomschrijvingen, selectieprocedures enz. Het 'Werken met Competenties' programma van de VDAB dat momenteel op verschillende sporen wordt uitgewerkt en versterkt sluit hierbij aan en moet zorgen voor een kwalitatievere bemiddeling en matching.

29. Zorg voor erkenning van vaardigheden en competenties. Het erkennen en certificeren van vaardigheden en competenties mag niet stoppen bij het afstuderen, maar moet de hele loopbaan lang blijven doorlopen, ook op de werkvloer. Dat moet de zichtbaarheid van competenties en verworven vaardigheden vergroten en werk-naar-werk-loopbaantransities vereenvoudigen. Dit is een gedeelde verantwoordelijkheid van onderwijsinstellingen, arbeidsbemiddelaars, werkgevers en werknemers. Een concreet idee is bv. om werkgevers te engageren om bij ontslag niet enkel de oorzaak van de werkloosheid in te vullen maar om ook de competenties en opgedane vaardigheden van de betrokken werknemer te vermelden. Er is daarnaast nood aan een transparant en toegankelijk kader voor EVC en EVK. Dit moet een antwoord bieden op de vraag naar flexibilisering om eigen leertrajecten vorm te geven naast de vraag naar goede structuren en begeleiding. De digitalisering kan (via allerlei apps bv.) een rol spelen in de validering/certificering van competenties.

bouwstenen visienota

- 13 Loopbanen toekomstgericht vormgeven
- 14 Zorgen voor vlotte en duurzame loopbaantransities
- 15 Talent ontwikkelen, aantrekken en behouden

Kwaliteitsvolle tewerkstelling en loopbaanzekerheid bij nieuwe werkvormen en arbeidsformules realiseren

wat?

Overheden en sociale partners moeten erop toezien dat nieuwe organisatievormen en atypische (meer flexibele) arbeidsformules als gevolg van de digitalisering worden verzoend met kwaliteitsvolle tewerkstelling en loopbaanzekerheid en met respect voor de arbeidsrechten

waarom?

De digitalisering leidt tot nieuwe werkvormen (zoals digitale platformen, netwerken, horizontale structuren) en versnelt het gebruik van nieuwe samenwerkings- en arbeidsformules (flexibele contracten, uitzendarbeid, pooling van arbeid, gedeelde werkplekken, crowdworking, projectmatig werken...). Daarnaast neemt ook de samenwerking met freelancers en zelfstandige dienstverleners toe. Arbeid wordt een stuk hybrider. Deze evolutie zet druk op de bestaande sociale verworvenheden, creëert nieuwe vragen (inzake verantwoordelijkheden, aansprakelijkheden, ...)

en vormt een uitdaging voor het bestaande sociaal model. Er moeten voldoende rechten en zekerheden worden ingebouwd voor alle vormen van werk. Een adequaat regelgevend kader is nodig om kwaliteitsvolle, duurzame en stabiele tewerkstelling te waarborgen. Onder deze voorwaarde kan er ook worden bekeken hoe deze nieuwe organisatievormen en atypische arbeidsformules ook kansen kunnen bieden voor personen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt.

aanbevelingen

30. Voer het overleg met de federale overheid aangezien daar belangrijke hefboomen liggen, en stippel op basis van het voorgenomen eigen onderzoek en debat (cf. infra) een aangepast beleid uit. De focus wat Vlaamse deelterreinen betreft kan liggen op het verkennen van opleidingsengagementen voor alle werkenden ongeacht het statuut.

bouwstenen visienota

- 12 Het diverse palet aan nieuwe organisatievormen en atypische (meer flexibele) arbeidsformules verzoenen met kwaliteitsvolle tewerkstelling en loopbaanzekerheid

wat?

Overheid en sociale partners moeten noodzakelijke organisatievernieuwingen stimuleren en de digitalisering maximaal aanwenden voor het optimaliseren van de werkbaarheid.

waarom?

De digitalisering zorgt ervoor dat nieuwe organisatiemodellen versneld hun intrede doen in bedrijven en organisaties. De technologie laat meer autonomie, inspraak en zelfsturing toe, leidt tot meer klantgerichtheid en projectgeoriënteerde organisatiestructuren, vraagt andere managementskills, enz. Er is nood aan een beleid dat inzet op organisatievernieuwing en op de aanwezigheid van organisatiekenmerken en managementvaardigheden die in de toekomst steeds belangrijker zullen worden. Internationaal vergelijkend onderzoek leert dat Vlaanderen zeker

niet tot de best presterende landen behoort op deze vlakken. De digitalisering heeft ook positieve impact op werkbaar werk. Het kan leiden tot meer autonomie en minder stress en kan fysiek zwaar, gevaarlijk en repetitief werk verder beperken. Technologie kan er zo toe bijdragen dat iedereen langer aan de slag kan blijven. Maar de digitalisering kan evengoed negatief uitdraaien voor de werkbaarheid. Waakzaamheid en een actief beleid dat nieuwe technologieën inzet voor werkbaar werk zijn nodig.

aanbevelingen

31. Neem veranderingen in arbeidsorganisatie mee in prognoses. In competentieprognoses is het belangrijk om niet enkel te focussen op de veranderingen in competenties maar ook op de veranderingen in de arbeidsorganisatie die nodig zijn. Ook in de acties zoals bv. Fabrieken van de toekomst is het nodig om niet enkel te werken op veranderende competenties maar ook het belang van arbeidsorganisatie mee te nemen. Op basis daarvan kunnen vernieuwingen in organisatievormen en arbeidsorganisatie worden ondersteund.
32. Bevorder werkbaar werk door nieuwe technologieën en arbeidsorganisatie. De digitalisering moet ten dienste staan van de mens. Dat betekent dat technologie moet worden ingezet voor o.a. meer werkbaar werk met focus op complementariteit en adaptieve automatisering. De basis voor maatregelen is de uitrol van het Actieplan Werkbaar Werk. In uitvoering daarvan moet specifiek de link tussen digitale en technologische innovaties en de bijdrage aan meer werkbaar werk verder worden onderzocht, moeten maatregelen worden genomen om een innovatieve arbeidsorganisatie ingang te doen vinden in meer bedrijven en organisaties o.a. door de kennis over de bijdrage van een innovatieve arbeidsorganisatie aan meer werkbaar werk nog beter te ontsluiten (bv. via het digitaal platform werkbaarwerk.be als centraal informatiepunt), en moet een beleid worden ontwikkeld dat de risico's van digitalisering op werkbaar werk (standaardisering procedures, controle en opvolging, ...) zoveel mogelijk opvangt en bijstuurt.

bouwstenen visienota

- 11 Digitalisering inzetten voor het optimaliseren van de welvaart, het welzijn en meer werkbaar werk

eigen acties

De SERV zal:

- een lange termijn visie en –strategie uitwerken voor het loopbaan- en opleidings- en vormingsbeleid, op basis van een open en breed debat waarin onderwerpen als arbeidsmobiliteit, transities tussen sectoren, duurzame inzetbaarheid en het anders vormgeven van loopbanen en arbeidsduur (met bv. meer afwisseling tussen werken en leren, meer ruimte voor her-, om- en bijscholing, combinatie werk en privé,...) aan bod kunnen komen;
- in uitvoering van het Actieplan Werkbaar Werk via de Stichting Innovatie & Arbeid onderzoek doen naar de link tussen digitalisering en nieuwe innovatie-, organisatie- en arbeidsconcepten in ondernemingen en organisaties;
- via literatuuronderzoek, praktijkcases en vergelijking met andere landen informatie verzamelen over het thema kwaliteitsvolle tewerkstelling en loopbaanzekerheid bij nieuwe werkvormen en arbeidsformules en de ervaringen met buitenlandse sociale partners uitwisselen in het kader van het ESF-project 'Sociale partners in digitale versnelling';
- na onderzoek door de Stichting Innovatie & Arbeid de kansen verkennen van 'goed opdrachtgeverschap' bij het inzetten van externe flexibele arbeid, als aanzet tot een mogelijke 'Code Goed Opdrachtgeverschap'. Het betreft dan de wederzijdse werkrelatie en arbeidsorganisatie tussen inhuurders en aanbieders van externe flexibele arbeid of m.a.w. de wijze waarop een onderneming of organisatie extern personeel inzet;
- een open debat faciliteren over de mogelijkheden van een gedragscode die kan leiden tot duidelijke spelregels hetzij in het arbeidsreglement, hetzij in contracten bij het inzetten van interne flexibele arbeid, op het vlak van o.a. uurroosters, thuiswerk, aanpassingen contracten, vergoedingen, implementeren cao39, connectiviteit, enz.
- mee op basis van deze input een open en breed beleidsdebat over dit thema van nieuwe werkvormen en arbeidsformules voeren.

03.3 /

Inclusie en
sociale bescherming
garanderen

Inclusie en sociale bescherming garanderen

Zorgen voor e-inclusie en digitale toegang

Digitalisering inzetten als hefboom voor welzijn, gezondheid en sociale bescherming

Zorg dragen voor (nieuwe) risicogroepen

zorg voor

een volwaardig e-inclusiebeleid en maatregelen die digitale toegang voor iedereen garanderen

meer welzijn, gezondheid en sociale bescherming door o.a. te werken aan hergebruik van gegevens en automatische rechtentoekening, gezondheidsgeletterdheid, vermindering van gezondheidsongelijkheid en digitalisering in de zorgsector

meer beleidsaandacht voor (nieuwe) risicogroepen

aanbevelingen

- Zorg voor een volwaardig e-inclusiebeleid
- Ontwikkel digitale diensten en tools e-inclusief
- Werk aan digitale geletterdheid.
- Onderzoek verschillende opties voor het garanderen van digitale toegang
- Reguleer de ruilvoorwaarden op platformen

- Zorg voor automatische toekenning van rechten
- Gebruik de digitalisering om de gezondheidsgeletterdheid van burgers te vergroten
- Formuleer een ambitieuze kwantitatieve doelstelling om de gezondheidsongelijkheid te verkleinen en neem initiatieven om daarvoor digitalisering in te zetten
- Zet digitale tools in voor inclusie en de strijd tegen armoede
- Ondersteun en versterk de digitale evoluties in de zorgsector
- Zorg tijdig voor herscholing en bijscholing van werknemers in de zorgsector

- Breng kwetsbaarheid en drempels in kaart en neem actie om ze te verlagen
- Erken actoren op het terrein in hun rol als vormings- en ondersteuningsactoren richting kwetsbare groepen
- Verken de kansen en mogelijkheden van opleidingsengagementen voor alle werkenden ongeacht het statuut
- Blijf werken aan minder NEET-jongeren

wat?

De overheid moet een volwaardig e-inclusiebeleid ontwikkelen en maatregelen nemen om voor alle burgers en ondernemers de digitale toegang in de praktijk te realiseren.

waarom?

De steeds sterkere en snellere digitalisering creëert een steeds grotere afstand voor burgers die digitaal niet mee zijn. Digitale uitsluiting gaat echter om meer dan een kloof tussen mensen met en zonder internettoegang of een probleem van kwetsbare groepen zoals mensen in armoede, kortgeschoolden of langdurig werkzoekenden. Digitale uitsluiting is een complex fenomeen dat sterk gerelateerd is aan sociale uitsluiting en wordt bepaald door een veelheid aan determinanten. Om nieuwe mechanismen van sociale uitsluiting of versterking

van bestaande sociale ongelijkheden door de digitalisering te vermijden, is een volwaardig e-inclusiebeleid nodig. Dat ontbreekt vandaag. Het wordt niet horizontaal aangestuurd. Er moet bovendien vooral ook worden gekeken naar de gebruikers en hun noden en vaardigheden bij het gebruik van toepassingen en digitale loketten. Maatregelen zijn nodig om voor alle burgers en ondernemers de digitale toegang in de praktijk te realiseren.

aanbevelingen

33. Zorg voor een volwaardig e-inclusiebeleid. Er is nood aan een overkoepelend e-inclusiebeleid dat de link maakt met zowel het diversiteits- en inburgeringsbeleid en specifieke doelgroepen als met het programma Vlaanderen Radicaal Digitaal. Er werden richtlijnen ontwikkeld inzake toegankelijkheid van digitale diensten, het betrekken van gebruikers in testfasen van de ontwikkeling van een digitale dienst of het hanteren van 'intuitive design principes', maar die moeten beter bekend en minder vrijblijvend worden, zeker gezien het tempo waarmee alles gedigitaliseerd wordt. Bovendien moet ook worden bekeken waar rationalisering in de bestaande maatregelen nodig is om het geheel te versterken. Dat kan ook inhouden dat bepaalde bestaande initiatieven worden bijgesteld of geschrapt. Er is dus grote nood aan sturing maar ook aan coördinatie omdat vandaag ieder beleidsniveau en beleidsdomein binnen de eigen afgelijnde bevoegdheden werkt terwijl e-inclusie vraagt om een doorgedreven samenwerking en afstemming tussen het federale, regionale en lokale niveau. Een derde kerntaak naast sturing en coördinatie is netwerking en kennisuitwisseling. In Vlaanderen zijn al heel wat actoren op het terrein bezig met e-inclusie. Belangrijk is dat ook de overheid met hen gaat samenwerken en dat middenveldorganisaties worden erkend en ondersteund in hun rol. Door het ontbreken van een geformaliseerd beleid en structurele financieringsmechanismen blijven de huidige e-inclusie acties te ad-hoc.
34. Ontwikkel digitale diensten en tools e-inclusief. Ieder digitaliseringsproces van een publieke dienst zou gepaard moeten gaan met een reflectie over uitsluitingsmechanismen en met e-inclusie initiatieven om de participatie van uitgesloten groepen te garanderen en de gebruiksvriendelijkheid te garanderen. Dit kan door het opmaken van richtlijnen en het doorvoeren van een e-inclusietoets of e-audits, of nog door het betrekken van een e-inclusief panel van potentiële gebruikers in co-creatie trajecten (service design, proactief remediëren, ...). Mogelijks kunnen raamovereenkomsten met intermediaire organisaties daarbij helpen. Ook bestaande diensten, die niet volgens deze richtlijnen en co-creatieve aanpak werden ontwikkeld, moeten met terugwerkende kracht verplicht e-inclusief gemaakt worden. Een bijzonder aandachtspunt is om e-inclusie ook te integreren in living labs en 'slimme steden'-initiatieven, en dus om de betrokken gemeenten en (IT-) bedrijven te overtuigen om steeds zelf en in een vroege fase e-inclusie volwaardig mee te nemen.
35. Werk aan digitale geletterdheid. Digitale geletterdheid is een basiscompetentie die in het onderwijs moet worden aangeleerd, maar ook voor de grote groep van bestaande eindgebruikers én werknemers van hulporganisaties en begeleiders van kwetsbare groepen zijn initiatieven nodig om ervoor te zorgen dat ze digitaal mee zijn. Zo kan het netwerk van publieke computerruimten (bv. in de bibliotheken) worden versterkt en ondersteund om aan digitale geletterdheid en e-inclusie te werken. Naast (vrije) toegang tot hardware en internet moet er dan ook en vooral begeleiding zijn. Dit kan door peer-to-peer initiatieven te stimuleren waarbij mensen mekaar spontaan dingen aanleren (ook in organisaties, bv. PC in refter of vrije ruimtes) en door bijscholing van bibliothecarissen en sociaal werkers.

36. Onderzoek verschillende opties voor het garanderen van digitale toegang: een minimum datavolume voor internetgebruik, openbare digitale contactpunten (fysieke toestellen) of openbare netwerken op publieke plaatsen, een sociaal tarief voor internet en gratis toegang tot bepaalde domeinen (bv. vlaanderen.be) waarvoor er geen data-abonnement nodig is en waarvoor de providers hun mobiele netwerk openstellen (vast-wifi-mobiel), een lagere btw op de factuur voor internetverbinding, ... Het is de (mede) verantwoordelijkheid van de overheid om ervoor te zorgen dat die toegang ook voor iedereen mogelijk en haalbaar is.
37. Reguleer de ruilvoorwaarden op platformen. E-inclusie en digitale toegang gaat ook over transparantie en redelijkheid over de ruilvoorwaarden wanneer men een inlogaccount aanmaakt voor een bepaald platform. Vaak moet men persoonlijke data vrijgeven als voorwaarde om lid te mogen worden en zijn er geen opties of keuzemogelijkheden.

bouwstenen visienota

- 17 Werk maken van een transversaal beleid om polarisatie tegen te gaan
- 19 Zorgen voor e-inclusie
- 33 Betrokkenheid van gebruikers vergroten

wat?

Overheden en actoren moeten digitale toepassingen gebruiken als hefboom voor meer welzijn en gezondheid en om de ongelijkheid tussen (groepen) burgers te verkleinen. De digitale evoluties in de zorgsector moeten worden ondersteund en versterkt.

waarom?

De digitalisering kan helpen om bestaande verschillen in gezonde levensverwachting tussen bevolkingsgroepen te verkleinen en om initiatieven op het vlak van preventie en eerstelijnszorg te versterken. Met veel gebruikte strategieën voor gezondheidsbevordering zoals gezondheidsvoorlichting en -opvoeding worden kwetsbare doelgroepen vaak moeilijker of niet bereikt. Met de vermaatschappelijking

van de zorg en platformen zoals e-health en vitalink wordt de noodzaak om in te zetten op gezondheidsgelettertheid alleen maar dwingender zodat de bestaande kloof minstens niet verder vergroot. Het is belangrijk om aan te sluiten op internationale initiatieven (bv. ICHhealth.eu, EU actieplan voor e-health), online gezondheidsinformatie bij gezondheidsmanagement in het dagelijkse leven, enz.

aanbevelingen

38. Zorg voor automatische toekenning van rechten. Dat vergt ook een eenduidige definiëring van concepten die gebruikt worden om rechten en tegemoetkomingen toe te kennen, zowel binnen als over beleidsdomeinen heen (bv. voor 'inkomen', 'gezinsamenstelling' of 'ongeschiktheid'), zodat de gegevens die verzameld worden meervoudig ingezet kunnen worden. De doelgroep en de tegemoetkoming of maatregel zelf hoeft niet te wijzigen. Door slim gebruik te maken van identieke concepten over de verschillende maatregelen heen in combinatie met andere inkomensgrenzen, supplementen en vrijstellingen kan de eigenheid van iedere tegemoetkoming of ieder recht behouden blijven. De implementatie gebeurt best stapsgewijs: de relevante actoren samenbrengen om de bereidheid hierrond te vergroten en top-down en bottom-up knelpunten in kaart te brengen; een conceptuele analyse maken in samenspraak met primaire bronnen en gegevensbeheerders (Er werden al enkele initiatieven genomen zoals een inventarisatie van de bestaande sociale correcties in het kader van het VAPA en het CSB-onderzoek naar de inkomens- en gezinsconcepten voor het groeipakket); de haalbaarheid van mogelijke concepten aftoetsen aan bestaande initiatieven (bv. MAGDA, VASGAZ, Burgerloket, ...) en technische mogelijkheden (en de nodige semantische standaarden definiëren om interoperabiliteit tussen de verschillende overheden te verzekeren); de bestaande regelgeving, beleidsdomein én beleidsniveau overschrijdend, overeenkomstig aan te passen in een iteratief proces, waarbij eerst nieuwe wetgeving volgens nieuwe concepten wordt opgebouwd en daarna de bestaande maatregelen worden omgevormd.
39. Gebruik de digitalisering om de gezondheidsgelettertheid van burgers te vergroten. Daarvoor is het nodig om een duidelijke visie te formuleren over wat men van burgers verwacht op het vlak van gezondheidsgelettertheid, om in interactie met verschillende doelgroepen bestaande barrières in kaart te brengen (zowel bij de burgers als in de vormgeving van de zorg en de digitale toepassingen) en om te leren uit internationale goede praktijken. Die kennis moet worden ingezet om processen in de zorg en de digitale toepassingen aan te passen zodat ze aansluiten bij verschillende doelgroepen.
40. Formuleer een ambitieuze kwantitatieve doelstelling om de gezondheidsongelijkheid te verkleinen en neem initiatieven om daarvoor digitalisering in te zetten. Dat kan door o.a. blijvend in te zetten op de toegang tot de eerstelijnszorg, ook via digitale weg (bv. via het burgerloket), beschikbare gegevens te gebruiken (op geaggregeerd en/of op individueel niveau) om gericht in te zetten op preventieve acties en de bestaande digitale platformen (bv. e-health, vitalink) bekender te maken (bv. via de bedrijfscoaches van Gezond Leven).
41. Zet digitale tools in voor inclusie en de strijd tegen armoede. Er zijn al diverse digitale hulpmiddelen en innovatieve oplossingen die kunnen bijdragen tot een hogere graad van zelfredzaamheid en participatie in de maatschappij en kansen geven aan mensen met verstandelijke beperking, mensen in kansarmoede enz.. Al voor sociaal welzijn krijgt heel wat aandacht in de AI-onderzoekswereld en verdient verdere ondersteuning ('AI for good').

42. Ondersteun en versterk de digitale evoluties in de zorgsector. Het gaat dan over administratieve vereenvoudiging door digitalisering (standaardisatie, harmonisatie en maximale integratie van de systemen, vermijden van dubbele registraties - principe van only once en interoperabiliteit), digitalisering van de gegevensdeling (het Elektronisch Medisch Dossier, het Elektronisch Patiëntendossier, het Gedeeld Farmaceutisch dossier, het Personal Health Record voor de cliënt), zorg op afstand door tele-monitoring en m-health (softwareprogramma's en apps die zorg op afstand, digitale consultatie enz. mogelijk maken) en technologische ondersteuning van medisch en paramedisch personeel (robotica en domotica). Er moet worden bekeken wat de invloed ervan is op de organisatie en op de financiering van vooral zorg/welzijn, wat de impact is op de rollen en competenties van zorgverleners en -voorzieningen en wat de uitdagingen zijn voor toegankelijkheid (health literacy) en privacy.
43. Zorg tijdig voor herscholing en bijscholing van werknemers in de zorgsector (bv. artsen, verplegend personeel, ...). De taakhoud zal voor vele werknemers veranderen. De meest evidente competenties waarvan men verwacht dat ze zullen wijzigen zijn digitale geletterdheid en communicatievaardigheden. De digitale geletterdheid omvat het mee zijn met de digitale evolutie in functie van de omgang met de vele, vaak intuïtief werkende apps, software en robots, voor zichzelf als werknemer, maar ook naar de patiënt toe om toelichting te geven. Communicatievaardigheden zijn nodig voor het toegankelijk overbrengen van medische informatie en de samenwerking met andere zorgverstrekkers, mantelzorgers, patiënten en hun context.

bouwstenen visienota

- 17 Werk maken van een transversaal beleid om polarisatie tegen te gaan
- 18 Sociale bescherming, zorg en welzijn waarborgen
- 20 Kansen van digitalisering voor inclusie en bescherming benutten

wat?

De overheid moet samen met de sociale partners bijzondere aandacht schenken aan het bereiken en aan boord houden van (nieuwe) risicogroepen.

waarom?

Er moet worden vermeden dat de digitalisering zou leiden tot grotere ongelijkheid in onderwijs-, leerloopbanen en duurzame tewerkstellingskansen. Levenslang leren bv. mag niet enkel weggelegd zijn voor hoger opgeleiden. Er is dan ook bijzondere aandacht nodig voor kwetsbare groepen en voor nieuwe kwetsbaren. Kortgeschoolden, langdurig werkzoekenden, personen met een arbeidshandicap, ouderen, personen van allochtone afkomst en langdurig zieken zijn nu al erg kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt. Maar er zijn ook 'nieuwe kwetsbaren'. Zo behoeven ondernemingen, zelfstandige ondernemers, werkzoekenden

en werkenden die achterblijven op het vlak van innovatie en technologie extra aandacht. Daarnaast zullen de potentiële verliezers vooral de werknemers zijn van wie de taken vergelijkbaar zijn met en dus eenvoudig vervangbaar zijn door die van digitale technologie of robots, in het bijzonder routinematige taken. Deze potentiële verliezers zijn niet enkel gesitueerd bij de kortgeschoolden. Ook de jobs van midden- en hooggeschoolden komen in het vizier. Op internationaal vlak moet sociale dumping onder invloed van digitalisering worden tegen gegaan.

aanbevelingen

44. Breng kwetsbaarheid en drempels in kaart en neem actie om ze te verlagen. De groep mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt, die potentieel kwetsbaar zijn in het kader van digitalisering en (nieuwe) kwetsbaren met een gebrek aan (voldoende) digital skills is ruim maar ook heel divers. Het gaat ook om andere 'kansengroepen' dan degene die vandaag doorgaans worden gehanteerd. Het kan gaan om mensen die routineuze taken uitoefenen of daarvoor opgeleid zijn, mensen met verouderde kwalificaties, mensen met beperkte sleutelcompetenties, digitaal ongeletterde mensen, kortgeschoolden, vluchtelingen, oudere mensen, mensen met lage inkomens, vrouwen, 'multiculturele' werknemers, enz. De achterliggende problematiek kan ook heel divers zijn. Dat betekent dat maatregelen, om effectief te zijn, zoveel mogelijk moeten ingrijpen op wat hen concreet in de praktijk hindert en wat bij hen wel en niet 'werkt' als aanpak. Dit vergt een fijnmazige verkenning van wat voor elke groep en/of situatie de belangrijkste drempels zijn en hoe die (infrastructureel, gedragseconomisch, financieel, sociaal, ...) het best kunnen worden weggewerkt. In elk geval is het aangewezen om de doelgroep zelf te betrekken bij de ontwikkeling van opleidingsprogramma's. Er moet in breed debat tevens een antwoord gevonden worden voor de groep van mensen die vandaag onvoldoende beschermd zijn in bepaalde nieuwe werkvormen of flexibele statuten. Daarnaast is er ook nog een grote groep niet-beroepsactieven in Vlaanderen die mits de juiste begeleiding en activering inzetbaar zouden moeten kunnen worden voor de arbeidsmarkt. Digitale toepassingen kunnen toelaten om ze beter te bereiken en kunnen zorgen voor meer opties voor hen op de arbeidsmarkt.
45. Erken de rol van de actoren op het terrein. Het Vlaamse middenveld en de private actoren die op het terrein initiatieven nemen, moeten structureel erkend en gestimuleerd worden in hun rol als vormings- en ondersteuningsactoren richting kwetsbare groepen.
46. Verken de kansen en mogelijkheden van opleidingsengagementen voor alle werkenden ongeacht het statuut. Er zijn groepen waarvoor deelname aan scholing duidelijk achter blijft. Dit geldt in het bijzonder voor ouderen en lager opgeleiden, maar ook flexwerkers en werkzoekenden. Een algemeen aandachtspunt is dat bij groepen die uit zichzelf weinig scholen, regelmatig sprake is van onderbenutting. Zo kan het knelpunt bij het individu liggen (onder andere door negatieve eerdere leerervaringen, lage basisvaardigheden of geldgebrek), maar ook aan een tekort aan leerrijke werkomstandigheden (mate van controle over de eigen werktijd, opleidingsbeleid in de onderneming van tewerkstelling, de werkvorm die meer of minder kans op opleiding geeft ...).

47. Blijf werken aan minder NEET-jongeren (Not in Education, Employment, or Training). Belangrijke beleidsdoelstellingen blijven het verhogen van de geletterdheid, het vermijden van ongekwalificeerde uitstroom en de daling van het aantal jongeren die niet aan het werk zijn of een opleiding volgen. De instroom van laaggeletterden op de arbeidsmarkt uit het Vlaamse onderwijs blijft immers op een zelfde (hoog) peil. Een diploma secundair onderwijs, vooral van het beroeps- en technisch secundair onderwijs, biedt onvoldoende garanties op voldoende (digitale) geletterdheid. Positieve leerervaringen en basisvaardigheden verworven op jonge leeftijd, zijn nochtans de fundering voor levenslang leren en om complexere vaardigheden te kunnen verwerven.

bouwstenen visienota

- 7 De kwetsbare groepen van vandaag en morgen bereiken en betrekken
16 Aandacht voor kansengroepen en nieuwe kwetsbaren

eigen acties

De SERV zal:

- Een dag organiseren rond e-inclusie met betrokkenheid van diverse experts en actoren.

03.4 /

**Infrastructuur,
data en platformen
reguleren**

Infrastructuur, data en platformen reguleren

Cybersecurity promoten en privacy beschermen

Zorgen voor een adequate regulering van infrastructuur, data en platformen

De energieregulering aanpassen aan de digitalisering

Zorg voor

ondersteuning van burgers, organisaties en kmo's in hun privacy- en cybersecuritybeleid

komen tot een digitale topinfrastructuur en een adequate regulering van data en platformen

een aan de uitdagingen en mogelijkheden van de digitalisering aangepaste regulering en regelingsinstanties in de energiesector

aanbevelingen

- Sensibiliseer
- Werk aan collectieve oplossingen
- Investeer in onderzoek naar cyberveiligheid
- Maak de burger eigenaar van zijn data en degene die beslist
- Zet het spanningsveld privacy vs. openheid op de agenda

- Voer de discussie over (regulering van) investeringen in (communicatie-) infrastructuur (transparant)
- Maak een masterplan voor slimme digitale topinfrastructuur
- Zorg voor adequate regulering van de slimme infrastructuur
- Versterk de capaciteit van en samenwerking tussen regulatoren
- Onderzoek hoe dataregulering het meest efficiënt georganiseerd wordt
- Zet in op Europese initiatieven voor een equal level playing field
- Pak nieuwe vormen van marktdominantie en marktverstoring aan
- Promoot de uitwerking en verspreiding van een 'corporate digital responsibility code'(CDR)

- Werk een visie uit rond de digitalisering in de energiesector
- Zorg voor adequate regulering van de energiedataplatformen die ontstaan
- Vraag de VREG om de impact van digitalisering op de benodigde capaciteit binnen de VREG te onderzoeken en om samen met alle betrokkenen een digitale reguleringsstrategie te maken
- Maak werk van een publiek toegankelijk energiedataplatform
- Voer de discussie over de veiligheid van de stroomvoorziening

wat?

Overheden moeten burgers en kmo's ondersteunen in hun privacy- en cybersecuritybeleid en waken over de bescherming van vitale infrastructuur.

waarom?

Bescherming van persoonsgegevens en cybersecurity maken inherent deel uit van een goed bedrijfsbeleid. Slimme apparaten en diensten bevatten een massa gevoelige gegevens en ongepast gebruik of datalekken kunnen verstrekkinge gevolgen hebben. Bij digitalisering van processen moet dan ook steeds rekening worden gehouden met cybersecurity. In 2016 werd maar liefst twee derde van de Belgische bedrijven slachtoffer van cybercriminaliteit, en de risico's zijn sindsdien nog gestegen. Ook voor burgers zijn privacy en veiligheid belangrijk. Technologische en juridische maatregelen kunnen zorgen voor een machtsevenwicht in het privacyruilproces.

Privacy is niet alleen een fundamenteel recht, het is ook een ruilproces. Wanneer de privacy wordt aangetast, staat de gebruiker zwak in elke onderhandeling. De concentratie aan data bij de grote spelers en de krachtige profileringstechnieken en businessmodellen die zij hanteren, vereisen een internationale regulering en actieve toezichthouders die over voldoende middelen beschikken om die regulering te handhaven. Overheden moeten ook zorgen voor bescherming van vitale infrastructuur. Alles geraakt digitaal met elkaar verbonden. Vitale infrastructuur is daardoor ook kwetsbaar en vergt bijzondere aandacht op het vlak van cybersecurity.

aanbevelingen

48. Sensibiliseer. In samenwerking met intermediaire organisaties en federaties, moeten kmo's en andere organisaties worden gesensibiliseerd en geïnformeerd over het belang van gegevensbescherming, de draagwijdte van de GDPR-richtlijn en cybersecurity. Ook toezichtsorganen zoals het Centrum voor Cybersecurity België (CCB), de Privacycommissie, de Vlaamse Toezichtcommissie moeten hierin een rol spelen.
49. Werk aan collectieve oplossingen. Voor werknemers is de potentiële impact op de privacy van technologische verandering op de werkvloer vaak onduidelijk of onzeker. Ook de regelgeving is hierin niet steeds up to date. De overheid moet erop toezien dat de digitalisering de privacy en autonomie van werknemers op de werkvloer niet aantast. Specifieke aandacht moet daarbij gaan naar het wettelijk kader rond monitoring en controle op de werkvloer. Tegelijk hebben ook werkgevers ondersteuning nodig waarbij collectieve oplossingen mogelijk zijn. GDPR bv. is lastig voor elk bedrijf. kmo's hebben daarbij hulp nodig. Vaak is het voor te uitgebreid of te complex en hulp inroepen van specialisten is duur. Daarom moeten er collectieve oplossingen komen om in orde te zijn met de privacyregels. In elk geval moeten de betrokken partijen en zeker kmo's voldoende begeleiding en tijd krijgen om in regel te zijn met digitale reguleringen, zoals de uitrol van GDPR.
50. Investeer in onderzoek naar cyberveiligheid (publiek of openbaar aan te besteden). Veilige publieke data en digitale dienstverlening is cruciaal. Diverse landen werken aan de ontwikkeling van een nationale cyberveiligheidsindustrie waarbij overheden ook als eerste afnemer optreden. Verder onderzoek in de markt zetten kan innovatietrekkers in eigen land ondersteunen en de ontwikkeling en (internationale) verspreiding bevorderen van innovatieve oplossingen.
51. Maak de burger eigenaar van zijn data en degene die beslist. Zorg voor een zgn. virtuele data-safe voor persoonlijke data: een omgeving die eigendom is van de persoon in kwestie en waar zijn of haar profielgegevens, locatie en activiteitenpatronen veilig worden bewaard. Geavanceerde cryptografie en een gelaagde architectuur moeten ervoor zorgen dat data nooit zomaar kunnen worden gedeeld en dat bedrijven voor toegang tot de data in onderhandeling moeten gaan en een aanbod moeten doen. Ook kunnen dienstenintegratoren binnen de overheid ervoor zorgen dat er controle uitgeoefend wordt over wat er precies met de data gebeurt, binnen het gepaste wettelijke kader.

52. Zet het spanningsveld privacy vs. openheid op de agenda. Privacy is 'gesloten' en lijkt tegenstrijdig met beleid rond 'open' data. De overheid heeft een belangrijke rol om dit vals dilemma te doorprikken door juiste informatie en sensibilisering. In elk geval moet het risico worden vermeden dat overheden zeer conservatief gaan worden door de GDPR. Zij moeten integendeel een trekkende rol blijven spelen voor open data en delen van data en richtlijnen voor hergebruik opstellen.

bouwstenen visienota

- 26 Cyberveiligheid ondersteunen
- 27 Privacy beschermen
- 25 Privacy op de werkvloer bekijken
- 29 Consumenten beschermen

Zorgen voor een adequate regulering van infrastructuur, data en platformen

wat?

Overheden moeten het kader scheppen voor een digitale topinfrastructuur en werk maken van adequate regulering van data en platformen.

waarom?

Infrastructuur bepaalt in belangrijke mate mee de aantrekkelijkheid van een regio voor buitenlandse investeringen en talent en de verspreiding van innovaties. De digitalisering stelt steeds hogere eisen aan de digitale infrastructuur. Die infrastructuur ondersteunt bedrijfsprocessen en digitale toepassingen en vormt de ruggengraat voor het 'Internet of Things' en online commerciële platformen. Die spelen in de digitale economie een steeds belangrijker rol door onder meer keuzemogelijkheden te bieden voor de consumenten, nieuwe markten en kansen te creëren voor creatief ondernemerschap en datagedreven innovatie mogelijk te maken. Het potentieel voor maatschappelijke uitdagingen zoals mobiliteit, veiligheid, gezondheidszorg, ... is enorm. Snelheid, dekkingsgraad, voldoende concurrentie en toegankelijke prijzen zijn cruciaal. Uit de Europese

index 'Digitale Economie en Maatschappij 2018' blijkt dat België hier terrein prijsgeeft, o.a. qua connectiviteit. De terugval naar de 8ste positie is niet het gevolg van minder presteren van België maar van het beter presteren van andere landen. Volgens de Europese Commissie moet België het gebruik van breedband en de ontwikkeling van de mobiele topinfrastructuur blijven bevorderen. Het gebruik van mobiel breedband behoort tot de laagste in Europa. Hoge prijzen en geringe capaciteit/bereik van digitale infrastructuur zijn problematisch. Regulering van infrastructuur, data en online platformen is cruciaal om problemen van marktmacht, uitsluiting en prijsdiscriminatie te vermijden. Monopolieposities en afhankelijkheid van bestaande leveranciers (vendor-lock-ins) kunnen immers nadelig zijn voor nieuwe toetreders in de markt, innovatie en de prijzen.

aanbevelingen

53. Voer de discussie over (regulering van) investeringen in (communicatie-) infrastructuur (transparant). Er moet worden bekeken hoe best kan worden ingespeeld op de New Deal-oproep van de Belgische telecomsector om samen met de federale, regionale en lokale overheden een versnelde digitale ontwikkeling te realiseren. Daarbij moet worden nagegaan welke instrumenten het meest geschikt zijn om ervoor te zorgen dat de nodige investeringen gebeuren in de verhoging van de capaciteit en het bereik van de digitale infrastructuur, dat de gelijke toegang wordt verzekerd en dat er voldoende concurrentie of prijsregulering is om te hoge tarieven te vermijden.
54. Maak een masterplan voor slimme digitale topinfrastructuur. In het Internet-of-Things moet het netwerk rekenkracht, opslag en analyse van data, communicatie en zelflerende systemen op een intelligente manier combineren én decentraal organiseren (niet enkel in een datacenter, maar ook in intelligente toestellen, sensoren, robots, zelfrijdende auto's, enz.). Het ontwikkelen van zo'n topinfrastructuur is een grote uitdaging: het is een complex gegeven (zowel voor O&O, implementatie als uitbating), vergt interdisciplinaire samenwerking tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen en vraagt belangrijke investeringen. Bovendien moeten hardwaresystemen, softwaresystemen, toepassingen, nieuwe businessmodellen en regelgeving tegelijkertijd worden ontwikkeld en bekeken. Vlaanderen is goed geplaatst om er een belangrijke rol in op te nemen op internationale schaal. Belangrijk is om er in Vlaanderen op tijd aan te beginnen met voldoende kritische massa.
55. Zorg voor adequate regulering van de slimme infrastructuur. Slimme infrastructuur heeft een groot potentieel maar er is ook een keerzijde. Er ontstaan nieuwe risico's voor publieke waarden zoals privacy, veiligheid, antidiscriminatie, transparantie, democratische controle, ...en voor vanzelfsprekende verworvenheden zoals gelijke toegang en leveringszekerheid. Dit geldt nog sterker bij zelflerende systemen. Proactieve regulering is nodig om ervoor te zorgen dat de infrastructuur en infrastructuurele diensten geen ongewenste uitkomsten hebben.
56. Versterk de capaciteit van en samenwerking tussen regulatoren. De digitalisering vraagt om nog sterkere regulatoren en samenwerking tussen regulatoren zoals CREG-VREG, BIPT, VRM, NBB, CCB, privacycommissie, e.d. De digitalisering zorgt immers voor grote wijzigingen in hoe infrastructuur en netwerken worden gebouwd, uitgebaat en beheerd. Het vereist technische knowhow,

toekomstvisieplanning, verantwoordelijk management en investeringen, en dit in een context van snelle en grotendeels nog grote onvoorspelbare ontwikkelingen. Dit sturen en garanderen kan moeilijk via grote plannen met voorgeschreven instrumenten maar vraagt om een transparant proces van kleine stappen en voortdurende bijsturing op basis van evaluatie. Daarin is een centrale rol weggelegd voor regulatoren om te zorgen voor adequate regulering die de politiek vastgestelde doelstellingen realiseert en ongewenste effecten vermijdt. Dit vergt veel intensere samenwerking tussen regulatoren en wellicht ook integratie van (delen van) de huidige sectorale regelgeving omdat de netwerksectoren steeds meer gecorreleerd geraken. Het vergt ook nieuwe kennis bij overheden en regulatoren om hun rol te blijven waarmaken. Het gaat dan niet enkel over technische kennis van de nieuwe gedigitaliseerde systemen maar ook om nieuwe vormen van toezicht en regelgeving en ethische aspecten.

57. Onderzoek hoe dataregulering het meest efficiënt georganiseerd wordt en welke regulerings- en sturingspistes het best zijn. Daarbij moet een sector- en beleidsniveau-overschrijdende benadering worden gevolgd: welke data-infrastructuur wordt publiek voorzien en wat wordt aan de markt overgelaten, wie betaalt voor de financiering van welke data-infrastructuur, wat wordt via welke weg aangerekend en in welke mate draagt iedereen bij, wie krijgt de baten van de ontwikkelde data-infrastructuur en het potentieel aan data dat daaruit voortvloeit? Het uitgangspunt moet zijn dat data zoveel mogelijk publiekelijk zijn en worden gehouden om een gelijk speelveld te creëren.
58. Zet in op Europese initiatieven voor een equal level playing field in het kader van de platformeconomie, met bijzondere aandacht voor de risico's van machtsconcentratie en van wettelijke en fiscale schemerzones. De toekomstige Europese verordening inzake het vrije verkeer van niet-persoonsgebonden gegevens, die er op gericht is de data-economie in Europa te stimuleren, kan hierin een rol spelen. Gedacht kan worden aan een Europese harmonisatie van de nationale rechtstelsels, een juridische kwalificatie van de platformeconomie door een op te richten Europees bureau voor de classificatie van digitale platforms, een Code of Principles voor platformen en een regelgevende oplossing op maat, desgevallend via nieuwe of aangepaste Europese regelgeving. Ook de aansprakelijkheid van platformen moet Europees worden geregeld in het geval platformen vanuit het buitenland opereren. Er moet ervoor worden gezorgd dat er steeds een level playing field is op vlak van fiscaliteit, statuten en andere wettelijke bepalingen.
59. Pak nieuwe vormen van marktdominantie en marktverstoring aan. Er is een moderne definitie nodig van marktdominantie, marktverstoring en anticompetitief gedrag. Niet alleen de grootte van een bedrijf doet er toe, ook de transactiewaarde of de omvang van de gegevens die het bedrijf beheert moeten mee in acht worden genomen. Controle-instanties moeten hun instrumenten uitbreiden met nieuwe onderzoeksmethoden om de marktdynamiek te analyseren en algoritmen ontwikkelen die prijsevoluties en misbruiken op platformen kunnen opvolgen. Zij moeten er - samen met de gebruikers zelf - enerzijds mee voor zorgen dat platformen inspraak organiseren (voice) en moeten anderzijds contesteerbaarheid verzekeren (exit) door bv. vlotte overdraagbaarheid van gegevens van het ene platform naar het andere mogelijk te maken (vgl. met wisselen van energieleverancier nu en vroeger). Er ontstaan daarnaast ook nieuwe vormen van digitale arbeidsmigratie door grensoverschrijdende uitbesteding van taken en werkzaamheden. Grote uitdagingen zijn hoe om te gaan met de verschillende vormen van arbeidsmigratie, en oneerlijke concurrentie en sociale dumping te vermijden.
60. Promoot de uitwerking en verspreiding van een 'corporate digital responsibility code'(CDR). Voor bedrijven die hierin excelleren, kan dit een belangrijk competitief voordeel vormen. Basisprincipes van CDR kunnen zijn: digital stewardship (databeheer door bedrijven moet beantwoorden aan wat de leveranciers van de data verwachten); digital transparency (openheid over hoe bedrijven omgaan met klantgegevens); digital empowerment (klanten helpen betere beslissingen te nemen door het oordeelkundig analyseren van de data die ze hebben geüpload); digital equity (klanten krijgen iets terug in ruil voor het ter beschikking stellen van persoonlijke data, in geld of in natura); digital inclusion (het delen van persoonlijke data met het oog op positieve maatschappelijke resultaten, bv. met universiteiten, onderzoeksinstituten,...).

bouwstenen visienota

- 22 Digitale topinfrastructuur realiseren
- 23 Zorgen voor voldoende en eerlijke concurrentie - level playing field
- 24 Data reguleren
- 29 Consumenten beschermen
- 39 Open databeleid versterken
- 40 Datacollectie en big data strategie ontwikkelen

De energieregulering aanpassen aan de digitalisering

wat?

Overheden moeten een strategie opmaken om de regulering en de reguleringsinstanties in de energiesector aan te passen aan de uitdagingen en mogelijkheden van de digitalisering.

waarom?

Digitalisering heeft belangrijke implicaties voor de marktorganisatie en de regulering van de energiesector. De regulering moet gelijke tred houden met de snelle ontwikkelingen op het terrein. Dat is des te meer van belang in het licht van de nakende fusie van de distributienetbeheerders en het multi-utilitymodel dat één van beide hanteert. De discussie moet ook gaan over het eigenaarschap, het beheer, de uitwisseling en het open stellen en hergebruik van allerhande data. Zaken waarop

moet worden gewerkt zijn o.a. de organisatie en capaciteit van de reguleringsinstanties, de verwevenheid tussen sectoren, de uitbouw van digitale infrastructuur en de verdeling van de kosten en de baten ervan, de mogelijke dualisering tussen actieve en niet-actieve (kwetsbare) gebruikers, de oprichting en regulering van dataplatformen, en de samenhang met de evoluties inzake flexibilisering en verslimming van de energiesystemen en inzake de energietarifiering.

aanbevelingen

61. Werk een visie uit rond de digitalisering in de energiesector. Die visie moet passen in een bredere strategie rond de inpassing van (decentrale) hernieuwbare energietechnologie, regulering van nutssectoren, datagovernance, e-governance, kerntaken, de energievisie, flexibilisering van energiesystemen, de aanpassing van de tariefstructuur, enz.
62. Zorg voor adequate regulering van de platformen die ontstaan. Een nieuw platform (Atrias) heeft de ambitie om uit te groeien tot een digitale databank die alle gegevens over het verbruik van gas en elektriciteit in ons land centraliseert. Atrias moet de uitwisseling van digitale data tussen de distributienetbeheerders en de energieleveranciers vereenvoudigen en stroomlijnen. Dat is nodig om bijvoorbeeld de digitale data te kunnen verwerken van de slimme energiemeters die vanaf 2019 gefaseerd zullen uitgerold worden. De lancering van Atrias is gestart maar kampt met veel moeilijkheden en vertragingen in de voorziene timing. De Vlaamse overheid moet ingrijpen en de regulators de nodig instrumenten geven om dit te reguleren.
63. Vraag de VREG om de impact van digitalisering op de benodigde capaciteit binnen de VREG te onderzoeken en om een digitale reguleringsstrategie op te maken, in samenwerking met stakeholders en met andere reguleringsinstanties in de energiesector en in aanverwante sectoren zoals telecom. Deze strategie moet de dataregulering versterken, de efficiëntiewinsten die samenhangen met de digitalisering laten terugvloeien naar de netgebruikers en (naast dataveiligheid, privacy en bescherming van commerciële gegevens) ook oog hebben voor cyberrisico's, transparantie, impact op markttoegang en marktwerking, impact op de dualisering tussen actieve en niet-actieve (kwetsbare) gebruikers, enz.
64. Maak, samen de regulator(en), de databeheerders en de gebruikers, werk van een publiek toegankelijk energiedataplatform dat databanken met energiegerelateerde data koppelt, data overzichtelijk voorstelt en ontsluit.
65. Voer de discussie over de veiligheid van de stroomvoorziening. Geavanceerde software en algoritmes bepalen in toenemende mate de levering, het transport en de distributie van stroom. Deze ontwikkeling doet zich voor in een elektriciteitssysteem dat ook op andere fronten (stroomproductie en het stroomgebruik) sterk in verandering is en waarvan de stabiliteit wordt bepaald door het geheel en dus ook door de onderdelen die minder onder toezicht staan. Er is nog onvoldoende zicht op de kwetsbaarheden die de digitalisering met zich meebrengt op de stroomvoorziening, terwijl de maatschappelijke impact daarvan groot kan zijn. De overheid moet de mogelijke gevolgen van de digitalisering van het elektriciteitssysteem voor de betrouwbaarheid van de stroomvoorziening onderkennen en nader onderzoeken. Europese samenwerking is nodig om de kwetsbaarheid van de gedigitaliseerde stroomvoorziening aan te pakken, zowel in onderzoek als via productveiligheidseisen en via Europese netcodes.

bouwstenen visienota

24 Data reguleren

25 Regulators herbekijken en versterken

eigen acties

De SERV zal

- de impact van digitalisering op de regulering in de energiesector van nabij opvolgen en aanbevelingen uitwerken over het beheer en de regulering van (energie)-data en de marktrollen in een digitaliserende energiesector.

03.5 /

Innovatie,
ondernemerschap en
organisatieverandering
ondersteunen

Innovatie, ondernemerschap en organisatieverandering ondersteunen

Een ondernemerschap-bevorderend ecosysteem realiseren

De innovatie-inspanningen beter richten en verhogen

Kmo's ondersteunen bij de implementatie van digitale technologieën en internationaal ondernemerschap

Zorg voor

meer start-ups en scale-ups, ook in de digitale economie

een verhoging en gerichte inzet van de innovatie-inspanningen en een sterke samenwerkingscultuur binnen en tussen ondernemingen

ondersteuning van kmo's om digitale technologieën te implementeren en de digitalisering te gebruiken als kans om internationaal actief te zijn

aanbevelingen

- Help starters om ondernemerschap-competenties te verwerven
- Zorg dat ondernemerschap voldoende aan bod komt in het onderwijs en in ondernemersopleidingen
- Evalueer het wettelijke en fiscale kader
- Werk aan de mismatch tussen de behoefte aan en het aanbod van kapitaal

- Zorg voor meer O&O-uitgaven met een voldoende kritische massa
- Hanteer een 'Mission-Oriented' innovatiebeleid
- Zorg voor meer samenwerking tussen de speerpuntclusters (SPC) en tussen de Vlaamse strategische onderzoekscentra (SOC) en tussen universiteiten
- Zorg ervoor dat alle relevante sectoren aan bod kunnen komen
- Werk drempels voor samenwerking met kmo's weg
- Creëer een ecosysteem voor AI
- Ondersteun experimenten en living labs
- Zet meer in op samenwerking met partners uit het buitenland en op samenwerking tussen publieke en private actoren

- Sensibiliseer kmo's
- Zorg ervoor dat bedrijven met interesse of een idee snel de stap kunnen zetten naar iets concreets
- Stimuleer internationalisering en informeer kmo's beter over ondersteuningsinstrumenten
- Besteed ook aandacht aan andere kleine organisaties naast kmo's

Een ondernemerschapbevorderend ecosysteem realiseren

wat?

De overheid moet zorgen voor een ondernemerschapbevorderend ecosysteem dat de oorzaken van de te lage dynamiek wegneemt.

waarom?

Start-ups en scale-ups zijn cruciaal voor de digitale transformatie van de economie. Maar er is in België/Vlaanderen geen grote dynamiek. In vergelijking met andere Europese landen worden minder nieuwe bedrijven opgericht en is de doorgroei ervan beperkter. De oorzaken moeten

worden verkend en aangepakt. De indicaties zijn dat die liggen in de cultuur en competenties, de financiering en de wettelijke en fiscale omgeving. Dat zorgt ervoor dat we boksen onder onze potentie.

aanbevelingen

66. Help starters om ondernemerscompetenties te verwerven. Gebrek aan ondernemerscompetenties bemoeilijken start en doorgroei. Zowel bedrijfseconomische (sales en marketing, kennis van financieringsmogelijkheden, ...) als HR- en management skills ontbreken bij veel startups. Intermediairs en grote bedrijven kunnen een belangrijke rol opnemen om jonge ondernemingen daarin te coachen.
67. Zorg dat ondernemerschap voldoende aan bod komt in het onderwijs en in ondernemersopleidingen. Jongeren hebben dikwijls niet geleerd om te ondernemen. Studenten, jongeren uit verschillende disciplines (technisch, economisch, juridisch, ...) zouden mekaar ook meer moeten vinden zodat er bij starters van bij het begin een diverse set aan competenties aanwezig is. Universiteiten en hogescholen moeten dit actief stimuleren (bv. via groepswork).
68. Evalueer het wettelijke en fiscale kader. Doel daarvan moet zijn om na te gaan waar er (o.a. door digitalisering) administratief vereenvoudigd kan worden en om wettelijke en fiscale belemmeringen in kaart te brengen die beloftevolle ondernemingen hinderen om uit te groeien tot wereldspelers met tewerkstellingspotentieel en verankering in Vlaanderen.
69. Werk aan de mismatch tussen de behoefte aan en het aanbod van kapitaal. Er zijn voldoende startkapitaalinstrumenten in Vlaanderen, maar er is nood aan verhoogde aandacht voor start-ups die doorlopend behoefte hebben aan kapitaal om door te groeien. Die toegang tot groeikapitaal is vandaag vaak te beperkt waardoor vanuit Vlaanderen te weinig kan opgeschaald worden en er te weinig doorgroeiers zijn. De reden is dat het (toegenomen) aanbod aan groeikapitaalfinanciering een te bescheiden schaal en omvang heeft en versnipperd is en verspreid over een veelheid aan relatief kleine spelers. Het gevolg is dat digitale innovaties en nieuwe businessmodellen worden belemmerd. Tegelijk hebben innovatieve ideeën en modellen het vaak moeilijker om financiering te vinden omdat de onzekerheid groter is. De financieringswijze van jonge innoverende ondernemingen moet beter afgestemd geraken op hun risicoprofiel. De SERV vraagt overleg met de Vlaamse regering over de financieringsfondsen, de consolidatie van groeikapitaalverschaffers en de mobilisatie van middelen bij institutionele beleggers (beleggingsfondsen, pensioenfondsen, verzekeraars), alsook over de mogelijke inzet van nieuwe financiële instrumenten (fintech, crowdfunding, kredietunies, corporate venturing, business angels, rollend fonds, ...).

bouwstenen visienota

- 35 Starters en doorgroei stimuleren
- 36 Ondernemerschap bevorderen

wat?

De overheid moet living labs en open innovatie stimuleren in o.a. speerpuntclusters en bedrijfsnetwerken en samenwerking bevorderen met kennisinstellingen en innovatievolgers. Het innovatiebeleid moet ook sturen op maatschappelijke behoeften en uitkomsten.

waarom?

Door de digitalisering vervagen klassieke sectorale grenzen, stijgt de nood aan intersectorale samenwerking en wijzigt de manier waarop bedrijven innoveren. In proeftuinen en living labs worden producten en diensten wendbaar en snel van prototype tot product ontwikkeld met inbreng en tussentijdse evaluatie van gebruikers in plaats van het traditionele lineaire innovatieproces waarin kennis wordt ontwikkeld in O&O-afdelingen. Dat maakt open innovatie in speerpuntclusters en bedrijfsnetwerken nog belangrijker. Samenwerking

gebeurt in drie kringen: co-creatie (met werknemers, klanten, stakeholders, ...), allianties (met collega's, leveranciers, ...) en ecosysteem (netwerk, keten, cluster, ...). ICT en AI zijn daarbij een driver en een gezamenlijk belang. Hierbij aansluitend zijn nieuwe aanvullende criteria nodig om de brede maatschappelijke waarde van (digitale) innovaties uit te drukken. Naast de huidige input/output-financiering zou de maatschappelijke valorisatie en outcome van innovatieprojecten evenwaardige aandacht moeten krijgen.

aanbevelingen

70. Zorg voor meer O&O-uitgaven met een voldoende kritische massa. Vlaanderen moet de inspanningen verder zetten om de 3% norm voor O&O in Vlaanderen te halen en de innovatieve en competitieve positie in Europa verder te versterken in een digitale samenleving. Daarvoor moeten de initiatieven ook een voldoende kritische massa hebben. Vandaag worden er nog teveel initiatieven naast mekaar opgestart. Dat zorgt voor verwarring in het innovatielandschap.
71. Hanteer een 'Mission-Oriented' innovatiebeleid dat zich richt op de belangrijke maatschappelijke uitdagingen, op win-wins voor ondernemingen en werknemers en op de realisatie van specifieke doelen. Het innovatiebeleid geeft dan expliciete technologische en sectorale richtingen om de 'missie' te realiseren, sturing d.m.v. een gericht O&O beleid en economisch instrumentarium (incl. subsidies) en laat tegelijk ruimte voor bottom up experimenten en leren. Dit alles vanuit het uitgangspunt van complementariteit tussen mens en machine. Hierbij aansluitend is onderzoek nodig (bv. door het Expertisecentrum O&O-monitoring) naar mogelijke criteria om de maatschappelijke waarde van innovatie in kaart te brengen zodat het beeld over de innovativiteit van Vlaanderen beter aansluit bij de nieuwe economische en innovatiedynamiek. Dit impliceert ook brede betrokkenheid van werkgevers en werknemers bij het uittekenen van het innovatiebeleid.
72. Zorg voor meer samenwerking tussen de speerpuntclusters (SPC) en tussen de Vlaamse strategische onderzoekscentra (SOC) en tussen universiteiten. Interclusterwerking moet verder worden gestimuleerd en ondersteund (cf. VLAIO-oproep, budget € 15 miljoen) met onder meer digitalisering als bindmiddel. Dat geldt ook voor de SOC's (imec, VIB, VITO, Flanders Make). De onderlinge samenwerking moet als expliciete doelstelling naar voor worden geschoven. Daarnaast blijft de hechte band van de SOC's met de industrie over sectoren heen en met kennisinstellingen essentieel voor de transformatie van (fundamenteel) onderzoek naar valoriseerbaar onderzoek voor de industrie. Er moet ook worden gezorgd voor meer samenwerking tussen de Vlaamse universiteiten. De samenwerking is vandaag ondermaats.
73. Zorg ervoor dat alle relevante sectoren aan bod kunnen komen. De speerpuntclusters (Catalisti, SIM, Flux50, VIL, Flanders' Food, Blauwe cluster) en innovatieve bedrijfsnetwerken zoals Euka (dronecluster voor Vlaanderen), Digitising Manufacturing, BIM (Bouw Informatie Modellen), Smart Digital Farming en Eggsplora (cluster voor de fintech) dekken een groot deel van de economie, maar niet alles. Door de keuze om geen SPC te steunen in de domeinen van de SOC's bijvoorbeeld, komen o.a. de biotechsector en de milieusector weinig aan bod. Dat geldt ook voor de dienstensectoren en de social profit. Ook in die sectoren speelt de digitalisering volop en zijn gezamenlijke initiatieven in bedrijfsnetwerken cruciaal.

74. Werk drempels voor samenwerking met kmo's weg. Er moet blijvend worden ingezet op de bewustmaking en sensibilisering van kmo's van het belang van samenwerkingsverbanden. Samenwerking tussen kmo's en kennisinstellingen lopen ook nog te vaak vast op discussies rond intellectueel eigendom.
75. Creëer een ecosysteem voor AI. Dat moet niet alleen academische excellentie en bedrijfsinitiatieven samenbrengen, maar ook financiers, overheidsinstellingen en stuwende klanten. De bedoeling moet zijn om te zorgen voor meer fundamenteel AI-onderzoek en meer nieuwe start-ups in het domein van AI maar ook om een 'strategisch plan' voor AI te maken. Dat omvat o.a. het in kaart brengen van de AI-activiteiten in Vlaanderen, het bepalen van onderzoeksonderwerpen en onderwijsnoden, uitbouw van geschikte AI-testinfrastructuur (opensource en privacy respecterende leeromgevingen, real life testomgevingen en datasets van hoge kwaliteit voor ontwikkeling en training van AI-systemen) initiatieven voor kennis- en technologietransfer, ethiek en veiligheid enz.
76. Ondersteun living labs waarin ondernemingen in samenwerking met kennisinstellingen de mogelijkheid hebben om nieuwe digitale technologieën (big data, blockchain, robotica, draadloze communicatie ...) en relevante toepassingen te ontwikkelen, te testen en te implementeren;
77. Zet meer in op samenwerking met partners uit het buitenland en op samenwerking tussen publieke (bv. back-office content) en private actoren (bv. front office-applicaties). De overheid moet basisdiensten aanbieden waarop apps kunnen gebouwd en diensten op ontwikkeld kunnen worden door anderen.

bouwstenen visienota

- 31 Maatschappelijke innovatie sturen
- 32 Intersectorale samenwerking realiseren
- 33 Betrokkenheid van gebruikers vergroten
- 34 Betrokkenheid van werknemers verzekeren
- 10 Digitalisering proactief sturen richting meer werkgelegenheid

Kmo's ondersteunen bij de implementatie van digitale technologieën en internationaal ondernemerschap

wat?

De overheid moet kmo's ondersteunen om digitale technologieën te implementeren en internationaal actief te zijn.

waarom?

De digitalisering biedt een kans voor kleinere en innovatieve bedrijven om in te spelen op snel veranderende omstandigheden en nieuwe diensten aan te bieden. Maar veel kmo's zijn zich nog niet van bewust van de kansen, gevaren en uitdagingen. Bewustmaking is dringend en noodzakelijk omdat de snelheid van veranderingen exponentieel is terwijl de meeste bedrijven nog 'lineair' denken. kmo's zitten ook nog met veel twijfels en vragen. Welke technologieën zijn er beschikbaar? Zijn ze relevant in mijn bedrijfsstrategie? Bieden ze een echte meerwaarde inzake concurrentievermogen en differentiatie? Zij worden geconfronteerd met specifieke barrières. Zo kunnen zij bv. minder

middelen vrijmaken om de juiste, aangepaste skills en vaardigheden aan te trekken of cyberrisico's op een adequate manier te beheersen. Sensibilisering en begeleiding van de kmo's op de weg naar digitalisering is dus nodig, via een duale strategie: bedrijven naar digitalisering brengen en toeleveranciers van digitalisering naar bedrijven brengen. Door de digitalisering wordt bovendien internationaal zakendoen gemakkelijker, ook voor kmo's. Er is meer informatie beschikbaar en vindbaar, het bereik is groter en er zijn nauwelijks belemmeringen om internationaal online actief te worden. Ondersteuning vanuit de overheid kan helpen om de stap naar het buitenland te wagen.

aanbevelingen

78. Maak werk van sensibilisering van kmo's. kmo's moeten bewust worden van het belang van digitalisering voor het toekomstgericht maken van zowel de interne als externe bedrijfs- en organisatieprocessen. Daarvoor lijkt de oprichting wenselijk van een overkoepelend kennisinstelling of -platform waar kmo's terecht kunnen met al hun vragen over digitalisering. Naast sensibilisering over bestaande en opkomende technologieën en data management is er o.a. ook behoefte aan het aanbieden van testfaciliteiten, partnermatching met technologieaanbieders, demonstraties van in-house technologieën en van technologie die tijdelijk ter beschikking wordt gesteld door de technologieontwikkelaars, implementatie van nieuwe technologieën aan de hand van piloottesten in diverse cases, enz.
79. Zorg ervoor dat bedrijven met interesse of een idee snel de stap kunnen zetten naar iets concreets. Daarvoor is het essentieel om digitale kennis binnen te brengen bij bedrijven. kmo's moeten snel de juiste partners vinden om iets concreets uit te werken, bv. door samen te werken met innovatieve digitale starters. Zij moeten ook de financiering vinden om digitale toepassingen uit te rollen (soft- en hardware). Daarom is het essentieel om te voorzien in coaching en ondersteuning van kmo's bij de introductie of upgraden van digitaliseringsprocessen (bv. via het promoten van adviesraden voor kmo's met IT-specialisten, advies via de kmo-portefeuille), te werken aan opleidingen en templates voor het opzetten van bv. webshops, ICT-diensten uit te bouwen bij intermediaire organisaties waar kmo's met hun digitale vragen terecht kunnen, enz. De evaluatie van de initiatieven van VLAIO kan aangegrepen worden voor de ontwikkeling van een specifiek instrumentarium en begeleiding.
80. Stimuleer het bewustmakingsproces bij ondernemingen op het vlak van internationalisering en informeer kmo's beter over specifieke ondersteuningsinstrumenten voor internationalisering. Voor Vlaamse kmo's kunnen de Europese programma's een belangrijke hefboom vormen voor internationale netwerking, samenwerking en strategische allianties, kennisopbouw en -diffusie en internationaal vermarkten van innovaties.
81. Besteed ook aandacht aan andere kleine organisaties. Naast kmo's is het belangrijk om ook de digitalisering in opleidingsinstellingen, social profit, sociale economie, enz. te ondersteunen met een specifiek instrumentarium. Bijzondere aandacht moet daarbij gaan naar de technologische mogelijkheden die kunnen bijdragen tot de tewerkstelling van mensen met een (al dan niet fysieke) beperking. Experimenten terzake binnen de sociale economie (en daarbuiten) moeten worden ondersteund en goede praktijken moeten worden verspreid.

bouwstenen visienota

30 Ondernemingen sensibiliseren en ondersteunen bij de implementatie van digitale technologieën

36 Ondernemerschap bevorderen

eigen acties

De SERV zal:

- het overleg organiseren over hoe living labs en open innovatie ecosystemen beter te ondersteunen;
- de clustermanagers samen brengen vanuit de invalshoek van het gemeenschappelijk belang van digitalisering met het oog op het detecteren van mogelijke drempels en potentiële synergieën voor een versterkte (inter)clusterwerking;
- de mogelijkheden verkennen en overleg voeren om het innovatiebeleid explicieter te richten op de doelstelling van complementariteit en win wins voor werkgevers en werknemers. Ook het noodzakelijke flankerend beleid om eventuele negatieve effecten van de innovaties op te vangen, behoort tot de scope daarvan;
- via de Stichting Innovatie&Arbeid onderzoek uitvoeren bij bedrijven naar hoe zij hun producten, productieprocessen en businessmodel vormgeven met het oog op verdere digitalisering en innovatie. Speciale aandacht zal gaan naar hoe bedrijven in hun processen, samenwerking, klantenrelaties,... omgaan met disruptieve trends. Het onderzoek zal voor meer inzichten zorgen in hoe de sectororganisaties en de overheid de digitalisering in bedrijven nog beter kan ondersteunen;
- het eerdere onderzoek (2015) van de Stichting Innovatie&Arbeid naar de competentieportfolio van zelfstandige ondernemers actualiseren;
- in het kader van zijn werkzaamheden rond 'circulaire economie' ingaan op de link tussen digitalisering en circulaire economie. Digitalisering kan immers op meerdere vlakken een belangrijke hefboom zijn in de transitie naar circulaire economie: voor het traceren van materialen en grondstoffen, het monitoren van gebruik in kader van productdienstcombinaties, matchen via digitale platformen in een ketenbenadering (afvalstof als grondstof), reverse logistics, ...

03.6 /

**Digitalisering benutten
als hefboom voor
moderne publieke
diensten en
beleidsvorming**

Digitalisering benutten als hefboom voor moderne publieke diensten en beleidsvorming

De randvoorwaarden creëren voor een ambitieuze digitale overheid

Digitale toepassingen inzetten voor betere dienstverlening en beleidsvorming

Slimme steden en slimme mobiliteit ondersteunen

Zorg voor

de juiste (bestuurlijke) randvoorwaarden voor een ambitieuze digitale overheid door te werken aan digitaal leiderschap, coördinatie en financiering

digitale toepassingen voor inclusieve dienstverlening, administratieve vereenvoudiging en interactieve beleidsvorming

een Vlaamse smart city-strategie en initiatieven voor geconnecteerde en geautomatiseerde mobiliteit en 'mobility as a service'

aanbevelingen

- Zorg voor meer slagkracht in het informatie- en ICT-beleid
- Hanteer een grotere externe focus
- Werk intenser samen met het lokale en het federale niveau
- Zorg voor een goed financieringskader

- Zet digitalisering in voor inclusieve dienstverlening en administratieve vereenvoudiging
- Implementeer de internationale e-government principes zoals 'digital-by-default, inclusiveness, 'once only', privacy by design, en 'interoperability by default'
- Experimenteer met nieuwe technologieën maar voer het debat over (mogelijkheden van en grenzen aan) het gebruik van big data door de overheid
- Investeer in digitale expertise en soft skills van overheidspersoneel
- Ontwikkel een beleid dat interactieve beleidsvorming via digitale communicatiekanalen en toepassingen promoot

- Maak een Vlaamse smart city-strategie
- Voorzie experimenteerruimte in proeftuinprojecten en living labs
- Versnel de 'City-of-Things' uitrol over heel Vlaanderen
- Neem initiatieven voor een meer duurzame ontwikkeling van e-commerce in Vlaanderen
- Faciliteer geconnecteerde en geautomatiseerde mobiliteit in Vlaanderen

wat?

De overheid moet de (bestuurlijke) randvoorwaarden creëren voor een ambitieuze digitale overheid door te werken aan digitaal leiderschap, coördinatie en financiering.

waarom?

Het is dringend nodig om de basis te leggen voor de verdere digitale ontwikkeling van de overheid en voor actie voor na 2020. Ondanks veel goede principes en initiatieven ('no wrong door' principe, authentieke bronnen, dienstenintegratie, applicatie-integratie, ...) scoren België en Vlaanderen op het gebied van digitale overheidsdiensten en open data minder goed in internationaal perspectief en in vergelijking met de andere indicatoren van de Europese Digital Economy and Society Index. Hierdoor worden bij de overheid en in de bredere samenleving kansen gemist voor een betere

dienstverlening, grotere efficiëntiewinsten en nieuwe toepassingen. Het is dan ook noodzakelijk om de inspanningen te verhogen en na te gaan op welke vlakken er nog verbeteringen nodig zijn. Die uitdaging is niet louter technisch, maar vooral ook bestuurlijk. Er is nood aan digitaal leiderschap (visie, daadkracht), coördinatie en financiering. Dat zijn ook de belangrijkste knelpunten vandaag. Een gepaste bestuurlijke aanpak is strategisch, overkoepelend, alomvattend en bestuursniveau- en domeinniveau overschrijdend. Een breed gedragen digitale beleidsagenda is dan ook noodzakelijk.

aanbevelingen

82. Zorg voor meer slagkracht. Er bestaat een overkoepelend strategisch informatie- en ICT-beleid maar de autonomie van de diverse entiteiten/ministers is zeer groot en de samenwerkingsgerichte cultuur ontbreekt. Daardoor blijft de verkokering en versnippering te groot en gaan ontwikkelingen op het vlak van bv. data-uitwisseling, open data, 'only once' of automatische rechtentoekenning te traag. De hefboomen waarover Informatie Vlaanderen vandaag beschikt moeten worden versterkt en dwingender worden. Een breed gedragen digitale beleidsagenda is daarbij essentieel. De vooruitgang moet nauwgezet worden gemonitord en achterblijvers moeten worden geresponsabiliseerd, bv. door een betere opvolging van het 'Comply or explain' principe, de i-monitor uit te breiden naar de departementen en agentschappen van de Vlaamse overheid, en informatie-audits te laten uitvoeren door audit Vlaanderen. Ideeën zoals een digitaliseringstoets (die grote ICT-projecten en nieuwe en bestaande regelgeving toetst aan afspraken en normen rond digitalisering om zo te komen tot afstemming en convergentie tussen hoe verschillende beleidsdomeinen digitale instrumenten inzetten) verdienen nadere uitwerking.
83. Hanteer een grotere externe focus. De doelstellingen en principes van een programma zoals Vlaanderen Radicaal Digitaal moeten verder gaan dan de eigen overheidsprocessen en -diensten. Er is aandacht voor co-design en voor samenwerking met private partners en organisaties, maar de strategische doelstelling moet (ook) zijn om te fungeren als aandrijfwieltje voor de verdere digitalisering van de samenleving (cf. lopende projecten op federaal niveau zoals e-box, e-facturatie, B2B, het Digitaal Transformatie Dashboard, enz.).
84. Werk intenser samen met het lokale en het federale niveau. De bestaande initiatieven richting lokale besturen moeten worden versterkt. Er is nood aan (1) effectievere ondersteuning van de professionalisering van het lokale IT-beleid en management, (2) meer richtlijnen en interbestuurlijke digitaliseringsprojecten (geen dienstenintegratie op lokaal niveau, geen eigen aanmeldsystemen, ...) en (3) intensere samenwerking en delen van hardware, software en 'humanware'. Ook intensere samenwerking met de federale overheid is cruciaal om te komen tot performante e-(overheids)diensten. De toegankelijkheid voor de gebruiker (burgers, werknemers, bedrijven) moet daarbij het vertrekpunt zijn, eerder dan bestuurlijke processen of de verdeling van bevoegdheden.
85. Zorg voor een goed financieringskader. De financiering van open data bv. is thans een struikelblok. De omvang van de middelen staat niet in verhouding tot de financiering maar vooral is er nood aan een ander financieringskader dat stimuleert om erin te investeren en de data te ontsluiten.

bouwstenen visienota

- 38** Publieke dienstverlening verder digitaliseren
- 41** Werk maken van co-creatie en open innovatie bij overheden
- 44** Een samenwerkingsgerichte bestuurscultuur realiseren
- 45** Internationaal samenwerken

wat?

Overheden moeten geschikte digitale toepassingen inzetten om betere en inclusieve dienstverlening, administratieve vereenvoudiging en interactieve beleidsvorming en dienstverlening te versterken.

waarom?

Digitalisering maakt administratieve vereenvoudiging mogelijk door een vlotte en laagdrempelige toegang tot de publieke dienstverlening (digitale loketten en toepassingen) en omgekeerd blijft vereenvoudiging belangrijk voorafgaand aan digitalisering van overheidsdiensten. De digitale publieke dienstverlening moet coherent en duidelijk zijn voor burgers en bedrijven, ongeacht het beleidsniveau of -domein, en rekening houden met mensen die minder digitaal geletterd zijn. Op dat vlak is er nog veel werk. Digitale technologie kan ook de participatie aan de dienstverlening en de beleidsvorming verhogen (e-democratie). Het vergroot de kansen op tweezijdige communicatie en co-creatie. Tegelijkertijd moet men goed beseffen

dat technologie geen wondermiddel is en lang niet alle onderwerpen zich daartoe lenen. De klemtoon moet blijven liggen op goed kiezen uit het palet aan mogelijke participatie- en consultatiemanieren, niet op een maximale inzet van digitale technieken of open internetconsultaties. Bovendien is onlineveiligheid en het risico op manipulatie een reëel gevaar. Het voorontwerp bestuursdecreet bevat goede aanzetten waarop moet verder gewerkt, waaronder de principes van maatwerk (communicatie aangepast aan de doelgroep) en inclusie (extra inspanningen voor moeilijk te bereiken doelgroepen). Er komt ook een centraal consultatieplatform en een betere toegankelijkheid van de websites en mobiele applicaties van overheidsinstanties.

aanbevelingen

86. Zet digitalisering in voor inclusieve dienstverlening (cf. supra) en administratieve vereenvoudiging. De concrete implementatie van de hierna volgende e-government principes (cf. EU-Talinn verklaring van 6 oktober 2017) is daarbij belangrijker dan goed klinkende projectjes rond blockchain, artificiële intelligentie (AI), enz.
87. Werk aan 'digital-by-default, inclusiveness, accessibility'. M.a.w. ervoor zorgen dat burgers en bedrijven digitaal kunnen interageren met overheidsadministraties op de manier en het tijdstip dat zij verkiezen. De gebruiker centraal stellen (user centered) vergt een geïntegreerde overheid en een multikanaalstrategie afgestemd op de kenmerken van de doelgroep (universal design). Het vergt ook initiatieven om diverse burgers en bedrijven te betrekken bij de verbetering van publieke diensten (service design, redress and complaint mechanisms ...). Er moeten digitale contactpunten komen bij de lokale overheid die ook voor diensten van andere overheden werken (met gepaste financiering);
88. Werk aan 'once only'. De bestaande initiatieven op het vlak van eenmalige gegevensopvraging zijn te beperkt en gaan te traag. Er is nood aan intensere samenwerking en data-uitwisseling tussen administraties en overheden, opbouw van basisregisters en databases, een cultuur van hergebruik van data. Dit is een voorwaarde om te kunnen vermijden dat digitalisering van overheidsdienstverlening de digitale kloof nog vergroot. Vandaag gaat hier te weinig aandacht naartoe;
89. Werk aan 'trustworthiness, privacy by design, security, openness, transparency' Veiligheid en privacy moeten steeds ingebouwd worden in publieke diensten. Zorg ervoor dat burgers en bedrijven hun persoonlijke data in handen van overheden beter kunnen beheren. Vergroot de beschikbaarheid en kwaliteit van open overheidsdata en linked open data. Betrek lokale besturen daarbij. Werk hierrond meer samen met en stem af met private actoren.
90. Werk aan 'interoperability by default'. Om gegevensdeling tussen overheden, landen, actoren ... te realiseren en 'vendor lock-ins' (leveranciersafhankelijke technologie) te vermijden, is interoperabiliteit cruciaal. Dit vergt maatregelen op meerdere niveaus: technisch (implementatie van Europese interoperability frameworks (ISA+, EIRA), promotie van open source oplossingen en/of open standaarden, systemen), semantisch (begrippen), organisatorisch (coördinatie, beschikbaar stellen van ICT oplossingen

van of ontwikkeld door de overheid voor hergebruik in de private sector en de samenleving) en juridisch (wetten). De OSLO-standaarden (Open Standaarden voor Lokale Overheden) moeten de leidraad zijn voor Vlaanderen wat de interactie met en tussen de lokale overheden betreft.

91. Experimenteer met nieuwe technologieën maar voer het debat over (mogelijkheden van en grenzen aan) het gebruik van big data door de overheid. Initiatieven voor het gebruik van data en data-analytics (incl. big data, artificial intelligence, blockchain, ...) zijn belangrijk om te komen tot 'data-driven public services', 'data for better decision-making' en 'risk-based regulation and inspection', niet enkel door de eigen overheidsdata meer en beter te gebruiken, maar ook de gegevens die anderen hebben verzameld en verwerkt. Zo kunnen mobiele telefoons worden ingezet als meetinstrument, eventueel met sensoruitbreidingen, om mensen zelf hun omgeving te laten monitoren en metingen over bijvoorbeeld lucht- of waterverontreiniging automatisch te versturen naar een centrale server die de data visualiseert en analyseert. Tegelijk moet het gebruik van big data in de publieke sector gebonden zijn aan voorwaarden van maatschappelijk debat, controle en transparantie. Ervaring kan worden opgedaan door mee te werken aan een 'Code of Standards for Public Sector Algorithmic Decision Making'.
92. Investeer in digitale expertise en soft skills van overheidspersoneel. Ook de ambtenaren (zowel topambtenaren als medewerkers) moeten mee zijn. Ze moeten de digitale competenties en 'awareness' kunnen verwerven voor digitaal leiderschap, voor de toepassing van 'digital by default policies', voor het mee herdenken van werkwijzen en processen en voor het versterken van hun professionele, persoonlijke en sociale vaardigheden in een 'levenslang leren' perspectief. Voor bepaalde profielen kan werk gemaakt worden van internships in IT departementen van bedrijven. Daarnaast zijn ook andere nieuwe competenties belangrijk, waaronder kennis over nieuwe technologieën en businessmodellen en communicatie- en netwerkskills.
93. Ontwikkel een beleid dat interactieve beleidsvorming via digitale communicatiekanalen en toepassingen promoot. Dat beleid moet worden opgezet als een voortdurend leerproces (wat werkt, wat niet) en rekening houden met de verschillen in digitale geletterdheid en -profielen (van 'digitale outcasts' en 'digitally self-excluded' tot 'digital all-stars'). Ook de randvoorwaarden moeten goed zitten. Om succesvol te zijn, moet de inzet van digitale instrumenten nauw samenhangen met een concreet besluit dat eraan zit te komen in de politiek of beleid en is er helderheid nodig over het proces. Ook een effectieve communicatie- en mobilisatiestrategie en feedback zijn belangrijk (laten weten wat er is gebeurd met de inbreng, maar omgekeerd ook meten hoe tevreden participanten zelf zijn met de participatiemogelijkheden en de resultaten).

bouwstenen visienota

42 Publieke transparantie en interactie vergroten

20 Kansen van digitalisering voor inclusie en bescherming benutten

wat?

De overheid moet een Vlaams beleidskader opstellen voor de stimulering en coördinatie van 'slimme steden' en 'slimme logistiek' initiatieven.

waarom?

In een 'smart city' of slimme stad wordt ICT gecombineerd met infrastructuur, architectuur, voorwerpen en mensen om sociale, economische en ecologische uitdagingen aan te pakken. Inzetten op slimme steden kan zorgen voor een efficiëntere publieke dienstverlening, betere samenwerking, interactie en transparantie, meer openbare veiligheid, competitievere Vlaamse steden, meer innovatieve initiatieven en een meer leefbare stad. Er lopen al enkele initiatieven om slimme steden te ondersteunen, maar een coherente

visie en strategie ontbreken. Daarbinnen moet ook duurzame mobiliteit en slimme logistiek aan bod komen. De transitie van fysiek naar online verandert de omvang en samenstelling van de goederenstroom in stedelijke gebieden. Internetshoppen en thuisleveringen hebben een zware impact op mobiliteit en leefmilieu. Tegelijk maakt de digitalisering een slimme logistiek mogelijk en een rationalisering van de vervoerstromen.

aanbevelingen

94. Maak een Vlaamse smart city-strategie. De strategie moet reeds lopende stedeninitiatieven en agenda's verbinden, coördinatie tussen de diverse federale, Vlaamse en lokale initiatieven (Smart Flanders-programma, City of Things, ...) beter mogelijk maken en Vlaamse steden en gemeenten helpen om een eigen visie over de slimme stad te ontwikkelen en te realiseren.
95. Voorzie experimenteerruimte. Proeftuinprojecten of living labs moeten goede voorwaarden creëren waarin innoverende en slimme initiatieven kunnen bloeien. Een platform is nodig om kennis en resultaten van stedelijke experimenten te delen en het ontwikkelen van standaarden te bevorderen.
96. Versnel de 'City-of-Things' uitrol over heel Vlaanderen. De lokale besturen moeten hierrond gestructureerder samenwerken in - ook grensoverschrijdende - slimme stedelijke netwerken (smart regions) en met de speerpuntclusters en innovatieve bedrijfsnetwerken. Dit kan o.a. door de centrumsteden te stimuleren om buurgemeentes te betrekken in hun smart cities initiatieven. De maatschappelijke uitdagingen zoals bv. mobiliteit stoppen niet aan de stadsgrenzen. Samenwerking biedt dus zowel een win voor de steden als voor de gemeentes, die meestal niet de experts hebben om zelf initiatieven op te zetten of te coördineren. Versnelling kan ook door bewustwording van de mogelijkheden en beperkingen bij de gemeentes te vergroten bv. door inzichten over nieuwe technologieën beschikbaar te maken voor lokale besturen in de vorm van opleiding op hun maat (zowel qua inhoud als vorm) en de lokale besturen te stimuleren om eraan deel te nemen. De Vlaamse overheid moet de rol van kennisdatabank en helpdesk opnemen en de aanstelling van een chieft technology officer (CTO) als 'change agent' per stad of regio stimuleren.
97. Neem initiatieven voor een meer duurzame ontwikkeling van e-commerce in Vlaanderen. De focus daarbij moet liggen op (bv via o.a. een sensibiliseringscampagne die de klant bewust maakt) de kosten en de gevolgen van transport en e-commerce en een onderzoek naar het potentieel van speciale ontkoppelpunten aan de rand van de stad en regionale knooppunten om goederenstromen efficiënter te organiseren.
98. Maak een faciliterend kader voor geconnecteerde en geautomatiseerde mobiliteit in Vlaanderen. Er zijn grote kansen maar ook veel uitdagingen voor het mobiliteitsbeleid en voor de Vlaamse wetenschappelijke en industriële spelers van geconnecteerde en geautomatiseerde mobiliteit. Een aangepast faciliterend en regelgevend kader is nodig opdat Vlaamse actoren deze opportuniteiten kunnen grijpen. Het vergt - opnieuw - een bestuurs- en beleidsniveauoverschrijdende aanpak. De werkzaamheden van de Vlaamse interdepartementale stuurgroep die recent werd opgericht, moet daarin verder worden ondersteund. De bedoeling is om kwesties uit te klaren die als belemmering worden gezien (bv. uitwisseling van data, cybersecurity, ethische kwesties en aansprakelijkheid, ...), technologische opties te verkennen en

stapsgewijs te realiseren en een aangepast faciliterend en regelgevend kader te ontwikkelen. Dit moet mee de basis leggen voor de verdere uitbouw van digitale mobiliteit, intelligente transportsystemen, vlotter verkeer, meer verkeersveiligheid en 'mobility-as-a-service'.

bouwstenen visienota

- 31 Maatschappelijke innovatie sturen
- 43 Slimme steden ondersteunen
- 44 Een samenwerkingsgerichte bestuurscultuur realiseren
- 48 Experimenteer-ruimtes en proeftuinen mogelijk maken
- 50 Milieu-effecten bewaken

eigen acties

De SERV zal:

- de ontwikkelingen op het vlak van ICT en informatiebeleid en digitale overheid blijven opvolgen en er advies over uitbrengen;
- een SERV-academie organiseren over de kansen en bedreigingen van AI, big data- en blockchaintoepassingen;
- in zijn eigen werking op de ingeslagen weg doorgaan en andere belanghebbenden, deskundigen en burgers betrekken bij belangrijke adviesprojecten en bekijken hoe deze interactie via digitale kanalen kan worden versterkt. De SERV staat ook open voor vragen naar zijn medewerking bij brede consultaties die de Vlaamse Regering wil organiseren (cf. nieuwe rol opgenomen in het voorontwerp van bestuursdecreet);
- een advies uitbrengen over het ondersteunen en ontwikkelen van slimme steden en living labs, als aanzet voor een Vlaamse smart city strategie;
- bekijken hoe slimme distributie kan bijdragen aan een duurzame ontwikkeling van e-commerce.

03.7 /

**Werk maken van
een aangepaste
beleidsvoering en
regelgeving**

Werk maken van een aangepaste beleidsvoering en regelgeving

Experimenteerruimtes en proeftuinen mogelijk maken

De voortrekkersrol van de overheid invullen

De dialoog organiseren over de ethische en maatschappelijke impact

Zorg voor

een actief beleid dat experimenteerruimtes en proeftuinen mogelijk maakt

een voortrekkersrol van de overheid in de digitale transitie als inkoper van innovatieve ICT-producten en diensten en als digitale dienstverlener aan burgers en bedrijven

een dialoog over de ethische en maatschappelijke impact van nieuwe technologie en concrete realisatie van de idee van complementariteit

aanbevelingen

- Voer een beleid dat experimenteerruimtes en proeftuinen mogelijk maakt
- Zet concrete proeftuinen op of faciliteer ze in maatschappelijk relevante domeinen

- Zet het Programma Innovatieve Overheidsopdrachten in voor de digitalisering van de economie
- Bouw een kennisplatform 'Innovatieve Overheidsopdrachten' uit
- Geef bij overheidsopdrachten ook kansen aan start-ups en kleinere bedrijven
- Realiseer minimaal 3% innovatieve overheidsaankopen

- Organiseer de structurele kruisbestuiving tussen technologie/industriële wetenschappen en sociale/menswetenschappen
- Integreer ethische-maatschappelijke kwesties bij de technologie-ontwikkeling
- Volg de discussies op Europees niveau over ethische codes actief op

Experimenteerruimtes en proeftuinen mogelijk maken

wat?

De overheid moet 'leren in beleid' meer mogelijk maken door inzet van living labs, experimenteerruimtes en proeftuinen.

waarom?

Als gevolg van de snelheid, onzekerheid en onvoorspelbaarheid van digitale ontwikkelingen stijgt de behoefte om beleid sneller en meer lerend te ontwikkelen. Te vroeg reguleren kan innovatieve businessmodellen met beloftevol potentieel afremmen of onmogelijk maken; te laat reguleren kan bedrijven, consumenten en werknemers blootstellen aan ongewenste effecten of nieuwe monopolies creëren. Overheden moeten meer inzetten op snel leren van mekaar en op het gebruik van experimenten om te ontdekken wat de meest effectieve beleidsmaatregelen zijn. De digitalisering zorgt ook voor wijzigende verhoudingen tussen samenwerkende partijen, hetgeen om andersoortige

innovatieprocessen vraagt, bijvoorbeeld in zogenaamde living labs of proeftuinen in een aantal maatschappelijk relevante domeinen (health, energie, mobiliteit, steden, fintech): laagdrempelige praktijkomgevingen waarin oplossingen ontwikkeld, getest en geïmplementeerd worden om te laten zien dat de innovatieve ideeën in Vlaanderen in de praktijk ook echt werken. De SERV verwelkomt dat de Vlaamse regering is ingegaan op zijn advies van 31 oktober 2016 om een beleids- en juridisch kader uit te werken voor experimentwetgeving en regelluwe zones. De conceptnota en de voorgestelde decretale regeling zijn echter niet voldoende.

aanbevelingen

99. Voer een beleid dat experimenteerruimtes en proeftuinen mogelijk maakt. Er moet worden nagedacht over waar en wanneer experimenten nuttig zijn, welke prioritair zijn, hoe lessen worden getrokken uit de ervaringen (d.w.z. op meta-niveau uit de diverse experimenten op het vlak van werkwijze, criteria, knelpunten met het werken met experimentwetgeving en regelluwe zones, enz.).
100. Zet concrete proeftuinen op of faciliteer ze in maatschappelijk relevante domeinen (arbeidsmarkt, gezondheid, energie, mobiliteit, fintech, cybersecurity, smart cities, ...). In dergelijke 'testbeds' of 'sandboxes' moeten starters en bedrijven hun ideeën en producten kunnen uittesten in een veilige setting samen met de potentiële implicaties voor de wetgeving, in nauwe dialoog met regelgevers. Garandeer daarbij de betrokkenheid van belanghebbenden bij de vormgeving, uitvoering en evaluatie van de experimenteerruimtes en proeftuinen.

bouwstenen visienota

- 47 Nieuwe vormen van beleid en regelgeving inzetten
- 48 Experimenteerruimtes en proeftuinen mogelijk maken

De voortrekkersrol van de overheid invullen

wat?

De overheid moet een voortrekkersrol opnemen in de digitale transitie als inkoper van innovatieve ICT-producten en diensten en als digitale dienstverlener aan burgers en bedrijven.

waarom?

De overheid is zelf een belangrijke actor in de digitale transitie als inkoper van innovatieve ICT-producten en diensten en als digitale dienstverlener aan burgers en bedrijven. Innovatief en duurzaam aanbesteden kan de ontwikkeling van creatieve en innovatieve oplossingen stimuleren. Door als overheid innovatiegerichte aankopen in de markt te zetten worden ondernemingen

uitgedaagd om nieuwe producten en diensten te ontwikkelen. Het is een belangrijk instrument om duurzame, innovatieve antwoorden te bieden op maatschappelijke uitdagingen, om de noodzakelijke transitie van het Vlaams economisch weefsel te ondersteunen en om de kwaliteit van overheidsdiensten te verbeteren in markten waar de overheid een belangrijke aankoper is.

aanbevelingen

101. Zorg ervoor dat het Programma Innovatieve Overheidsopdrachten een structureel instrument is voor het realiseren van toekomstgerichte beleidsdoelstellingen zoals de digitalisering van de economie. Ook hier moet de focus liggen op innovaties die een win win creëren voor bedrijven en werknemers.
102. Bouw een kennisplatform 'Innovatieve Overheidsopdrachten' uit.
103. Geef bij overheidsopdrachten ook kansen aan start-ups en kleinere bedrijven. Innovatieve inkopen moeten niet steeds bij grote spelers met bewezen trackrecord gebeuren, maar ook kansen creëren voor start-ups en kleinere bedrijven in Vlaanderen. Dit impliceert gelijkwaardige aandacht aan overheidsopdrachten voor innovatie en precommercieel innovatief aankopen, andere evaluatiecriteria en vereenvoudiging van procedures (bv. door hergebruik van informatie), en aandacht voor mogelijke oneerlijke concurrentie en sociale dumping, alsook voor het level playing field in het kader van de platformeconomie (cf. supra).
104. Realiseer minimaal 3% innovatieve overheidsaankopen. Tegen 2030 moet dit aandeel verder worden opgedreven, dit als onderdeel van het bredere kader waaraan overheidsaankopen moeten voldoen. De 3%-norm moet worden gemonitord door inbedding ervan in de monitoring van overheidsopdrachten via het "e-Delta" contractmanagementsysteem.

bouwstenen visienota

- 49 De voortrekker- en voorbeeldfunctie van de overheid daadwerkelijk opnemen

wat?

De overheid moet co-creatie van technologie stimuleren en het debat over de ethische en maatschappelijke impact van nieuwe technologie organiseren.

waarom?

Nieuwe technologische mogelijkheden zoals artificiële intelligentie (AI) roepen nieuwe ethische en maatschappelijke vragen op. Achterliggende algoritmen zijn vaak een 'black box' en vergen transparantie en verduidelijking van aansprakelijkheden. Lang niet alle technologische innovaties zijn wenselijk vanuit ethisch-, veiligheids- en privacy-perspectief. Er moet ook worden bekeken in welke mate mensen beslissingen van technologie en machines accepteren en wenselijk vinden. Daarom moet verder worden ingezet op (nieuwe vormen van) Technology Assessment (TA): de evaluatie van de ethische en maatschappelijke

impact van nieuwe technologie. Belangrijk daarin is co-creatie van technologie, door ingenieurs en sociale wetenschappers en door technologen met de personen die ermee moeten gaan werken, in een vroege fase, zodat de automatisering en de digitalisering ten dienste staan van de samenleving en de werkenden. Werkenden moeten bij de ontwikkeling van dergelijke complementaire AI-systemen worden betrokken om ervoor te zorgen dat de AI-systemen bruikbaar zijn en dat men voldoende autonomie en controle (human-in-command), voldoening en plezier in het werk behoudt.

aanbevelingen

105. Organiseer de onderlinge kruisbestuiving tussen technologie/industriële wetenschappen en sociale/menswetenschappen structureel door (1) interdisciplinaire onderzoeksequipes op universitair niveau uit te bouwen; (2) sociale/menswetenschappen te betrekken bij Flanders Make; (3) een kennisinstelling in Vlaanderen op te richten waar technologie/industriële wetenschappers en sociale/menswetenschappers samenwerken (4) te zorgen voor een gestructureerde bredere betrokkenheid van maatschappelijke actoren waaronder werkgevers en werknemers bij het uittekenen van het innovatiebeleid en de aansturing van de innovatiestructuren.
106. Integreer ethische-maatschappelijke kwesties bij de technologie-ontwikkeling. Over ethische kwesties moet grondig worden nagedacht. Dit moet niet alleen achteraf gebeuren, als een systeem al gebouwd is, maar moet deel uitmaken van het ontwerpen van een systeem. Er is immers vaak bezorgdheid rond nieuwe technologie omdat de doemscenario's geschetst worden voordat de maatschappelijke baten goed zichtbaar zijn, wat het beslissingsproces vertraagt en waardoor kansen gemist worden. Het is dan ook belangrijk om twijfels, bezorgdheden en onzekerheid te reduceren door een goede communicatie op te zetten op het juiste tijdstip en aan het juiste publiek, analyses te maken gebaseerd op feiten en wetenschappelijke inzichten, de conclusies van deze analyses (en andere relevante informatie) breed te delen in de taal van het doelpubliek en vooral brede betrokkenheid te stimuleren in een vroeg stadium.
107. Volg de discussies op Europees niveau over ethische codes actief op. Op EU niveau gebeurt er momenteel veel rond een ethische code voor AI, platformen, ... Er zijn studies, er zijn aanbevelingen, er zijn voorbeelden in andere landen en in de privésector, er werd een expert group samengesteld die een voorstel moet uitwerken voor 'guidelines on AI ethics', voortbouwend op de guidelines van the European Group on Ethics in Science and New Technologies en op de 'Barcelona Declaration for the proper use and development of AI in Europe', enz.

bouwstenen visienota

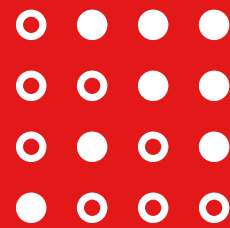
- 46 Technology Assessment uitbouwen
- 31 Maatschappelijke innovatie sturen
- 10 Digitalisering proactief sturen richting meer werkgelegenheid
- 11 De digitalisering inzetten voor het optimaliseren van de welvaart, het welzijn en meer werkbaar werk

eigen acties

De SERV zal:

- een debat met experts organiseren over ethische en maatschappelijke vraagstukken met de focus op onderwijs-, arbeidsmarkt- en economisch beleid;
- mee nadenken over een ethische code inzake (de omgang met) robots, intelligente machines en een intelligente omgeving als input voor de consultaties op Europees niveau.

03.8 /
Sociaal overleg

Sociaal overleg

wat?

De sociale partners willen de discussie aangaan over gevolgen van de digitalisering voor het sociaal overleg.

waarom?

De digitalisering grijpt in op talrijke sociale overlegthema's en staat dus sowieso op de agenda van het sociaal overleg. Een goede werknemersbetrokkenheid en sociale dialoog is immers essentieel om ervoor te zorgen dat technologische vernieuwing resulteert in zowel productiviteitsgroei als taakverrijking en functieverbetering van werknemers. Het laat tevens toe in een vroeg stadium de mogelijke werkgelegenheidseffecten te bespreken zodat werknemers en bedrijven meer mogelijkheden hebben om zich voor te bereiden op de nieuwe situatie en competentievereisten, en zodat het debat over de kosten en baten van de technologische veranderingen evenwichtig gevoerd kan worden. Zo zorgt een goede sociale dialoog ervoor dat technologische veranderingen maatschappelijk gedragen zijn en daardoor

duurzaam uitvoerbaar worden. De digitalisering vraagt anderzijds ook om een bezinning over de geijkte structuren en werkwijzen van het sociaal overleg om ze slagkrachtiger te maken. De verschuivingen leiden ertoe dat de structuren en dienstverlening van zowel de organisaties als het institutionele overlegkader worden herdacht. Enkele ontwikkelingen zijn daarin belangrijk zoals de vervaging van sectorale grenzen, het ontstaan van nieuwe verhoudingen en arbeidsvormen zoals o.a. in de platformeconomie of de snelheid waarmee disruptieve technologieën zaken veranderen. Tot slot vergt dit ook een inspanning van de overheid en beleidsmakers, die voldoende ruimte moeten laten voor het sociaal overleg, en moet ook hun relatie tot dat sociaal overleg mee bekeken worden in deze oefening.

eigen acties

De SERV zal

- zijn 'cyclus sociaal overleg' verder zetten waarbij diverse sprekers worden uitgenodigd om hun visie uiteen te zetten op het functioneren van het sociaal overleg en op het sociaal overleg van de toekomst. De focus op win-win situaties creëren staat daarbij centraal;
- via het ESF-project 'Sociale partners in een digitale versnelling' de uitwisseling organiseren tussen de Vlaamse sociale partners en sociale partners in andere landen over de gevolgen van de digitalisering voor het sociaal overleg;
- mee op basis daarvan nagaan welke stappen en wijzigingen nodig zijn in het Vlaamse sociale overleg en deze informatie en inzichten delen met de sociale partners op de andere niveaus.